

Prejudicinio sprendimo instrumentas Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje

Paulius Griciūnas

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedros doktorantas
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 236 6175
El. paštas: <paulius.griciunas@gmail.com>

Šiame straipsnyje¹ nagrinėjamas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisminis dialogas su Europos Teisingumo Teismu. Nagrinėjama argumentų, nuomonių ir požiūrių dėl Konstitucinio Teismo teisės ir pareigos kreiptis prejudicinio sprendimo evoliucija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 ir 2017 m. priimti sprendimai kreiptis prejudicinio sprendimo į Europos Teisingumo Teismą yra šios evoliucijos svarbiausi įvykiai, todėl abu sprendimai yra nagrinėjami, lyginami jų panašumai ir skirtumai. Atskleidžiamas prejudicinio sprendimo potencialas konstitucinėje jurisprudencijoje, detaliau nagrinėjant netiesioginę ES aktų teisėtumo kontrolės galimybę bei nacionalinio tapatumo sampratą.

Pagrindiniai žodžiai: Konstitucinis Teismas, ES teisė, nacionalinis tapatumas, prejudicinis sprendimas.

A Preliminary Ruling Instrument in the Constitutional Jurisprudence of Lithuania

The judicial dialogue between the Constitutional Court of the Republic of Lithuania and the European Court of Justice is analyzed in this article. The variety of opinions, arguments, and the evolution of the approaches regarding the right or obligation of the Constitutional Court to refer for a preliminary ruling are researched. Major events in the evolution were two referrals by the Constitutional Court in 2007 and 2017; both of these decisions to refer for the preliminary ruling are compared, and the similarities and differences analyzed. The potential of a preliminary ruling in the constitutional jurisprudence is demonstrated, with an emphasis on the indirect control of the legality of EU acts and the national identity clause.

Keywords: Constitutional Court, EU law, national identity, preliminary ruling.

Įvadas

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – Teisingumo Teismo) jurisprudencijos, kaip teisės aiškinimo šaltinio, svarba Lietuvos teisei aiškinti ir taikyti pirmą kartą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – Konstitucinio Teismo) buvo paminėta tik 2006 m. gruodžio 21 d. nutarime, t. y. praėjus daugiau kaip dviem metams nuo narystės Europos Sąjungoje (toliau – ES) dienos – 2004 m.

¹ Tyrimas finansuojamas Lietuvos mokslo tarybos administruojamo Lietuvos ir Lenkijos kvietimo „Daina“ lėšomis (Projekto finansavimo sutartis Nr. S-LL-19-4/LSS-220000-1395).

gegužės 1 d., o Teisingumo Teismo jurisprudenciją, kaip teisės aiškinimo šaltinį, Konstitucinis Teismas iki 2019 m. sausio 1 d. panaudojo aštuoniolikoje bylų².

Vis dėlto iš visų konstitucinės justicijos bylų objektyviai gali būti išskirta viena, pasižymėjusi ne tiek savo trukme³, kiek Konstitucinio Teismo apsisprendimu pasiryžti teisminiam dialogui su Teisingumo Teismu. Konstitucinis Teismas, 2007 m. gegužės 8 d. priėmęs sprendimą⁴ (toliau – 2007 m. sprendimas) kreiptis į Teisingumo Teismą, kai kurių autorių nuomone, pasiekė Teisingumo Teismo jurisprudencijos pasitelkimo apogėjų⁵. Praėjus kiek daugiau nei dešimčiai metų, Konstitucinis Teismas 2017 m. gruodžio 22 d. priėmė antrąjį savo jurisprudencijos istorijoje sprendimą⁶ (toliau – 2017 m. sprendimas) kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą. Autoriaus nuomone, šių Konstitucinio Teismo sprendimų reikšmė nacionaliniuose mokslo darbuose nėra visapusiškai įvertinama ir atitinkamai jiems nėra skiriama pakankamai dėmesio. Šiame darbe bandoma apžvelgti požiūrio į prejudicinio sprendimo instrumentą Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje kaitą, įvertinti dviejų Konstitucinio Teismo sprendimų panašumus ir skirtumus bei įvairiapusiškiau pažvelgti į prejudicinio sprendimo instrumento galimybes.

Nors bendrieji ES teisės ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucijos) sąveikos aspektai, I. Jarukaičio vertinimu, mokslo darbuose yra plačiai analizuoti⁷, galima manyti, kad prejudicinio sprendimo instrumento konstitucinėje jurisprudencijoje analizės vengiama, be kita ko, ir dėl atrodytų, neišvengiamai kilsiančių viršenybės – pirmenybės, teisės normų hierarchijos ir institucinės subordinacijos klausimų⁸. Visiškai pritartina E. Jarašiūno nuomonei, kad problemų kyla tada, kai įsivaizduojama viena hierarchinė sistema, nematant dviejų susijusių savarankiškų sistemų santykių⁹. Nehierarchinį aspektą akcentuoja ir D. Žalimas, teigiantis, kad iš prigimties autonominių sistemų, Konstitucijos ir ES teisei, santykiui apibrėžti monistinė teorija nėra tinkama, labiau būtų tinkamas paralelizmas¹⁰. I. Jarukaitis yra pliuralistinio modelio, teigiančio apie autonomiškų teisės sistemų ho-

² Konkrečios konstitucinės jurisprudencijos bylos nėra išvardijamos siekiant išlaikyti straipsnio glaustumą. Tačiau pažymėtina, kad pirmą kartą ES teisę Konstitucinis Teismas mini dar 1995 m. balandžio 20 d. nutarime. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 34-847.

³ Šios bylos trukmė – 1493 d., tai – ilgiausiai nagrinėta Konstitucinio Teismo byla. žr. PŪRAITĖ-ANDRIKIENĖ, D. *Konstitucinės justicijos procesas Lietuvoje: optimalaus modelio paieška*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017, p. 359.

⁴ Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 8 d. sprendimas [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2015/02/2007-05-08_s.pdf>.

⁵ ŠILEIKIS, E. Konstitucinis Teismas ir valstybės atsakomybė už Europos Sąjungos teisės pažeidimą. *Justitia*, 2010, nr. 1 (73), p. 3–4. Išlaikant objektyvumą, paminėtina, kad E. Šileikis Konstitucinio Teismo 2007 m. sprendimą taip pat vertina ir kaip „didžiausią nesuspriamtą ar nusivylimą“, žr. ŠILEIKIS, E. Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje įtaka Lietuvos Konstitucijos aiškinimui. Iš *Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisei sistemai*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2014, p. 78–79.

⁶ Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 20 d. sprendimas Nr. KT21-S11/2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2017/12/2017-12-20_kt21-s11.pdf>

⁷ JARUKAITIS, I. Europos Sąjungos ekonominė konstitucija kaip papildoma Lietuvos Respublikos Konstitucijos dimensija: tyrimų kontūrai. *Teisės problemos*, nr. 2 (84), 2014, p. 81.

⁸ Paminėtina, kad Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarime yra nustatyta, jog „Konstitucijos viršenybės principas reiškia, kad Konstitucija teisės aktų hierarchijoje užima išskirtinę – aukščiausią – vietą, kad joks teisės aktas negali prieštarauti Konstitucijai“. Nors tai ir ne šio tyrimo objektas, vis dėlto svarbu paminėti, kad, autoriaus vertinimu, horizontalaus teisės sistemų sąveikos samprata anaipol nepaneigia Konstitucijos viršenybės principo. Išsamia teisės sistemų sąveikos modelių apžvalga galime rasti I. Jarukaičio monografijoje (JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narystės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011).

⁹ JARAŠIŪNAS, E. Apie bylų *Melloni*, *Jeremy F. ir Gauweiler* ir kt. įnašą į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir konstitucinių teismų bendradarbiavimo plėtotę. *Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis „Konstitucinė jurisprudencija“*, 2016, nr. 2 (42), p. 233.

¹⁰ ŽALIMAS, D. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės vaidmuo plėtojant oficialiąją konstitucinę doktriną. Iš *Šiuolaikinės konstitucinės justicijos tendencijos: nacionalinės ir tarptautinės teisės santykis*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, 2014, p. 301–304.

rizontalų santykį, koncepcijos šalininkas¹¹, autoriaus vertinimu, plačiausiai nacionaliniuose darbuose išnagrinėjęs šį modelį.

Teisės sistemų sąveikos aspektas gali būti apibūdinamas ir ne tokiu abstrahuotu lygmeniu, dėmesį sutelkiant ne tiek į teorinę teisės sistemų darną apskritai, kiek konkrečiai į teisminių institucijų bendradarbiavimą. Tarp bendradarbiaujančių teisminių institucijų, anot P. Kūrio, nėra jokių hierarchijos (instancinių ar subordinacinių) ryšių¹². E. Jarašiūnas akcentuoja jurisdikcinę pagarbą ir abipusio draugiškumo principą¹³, veikimo sričių paskirstymo ryšius¹⁴. A. Abramavičius pažymi, kad neturėtų būti tarpusavio kontrolės¹⁵, o I. Baltūsis ir J. Baltūsiene išskiria galių pusiausvyros sistemą¹⁶. Priešingų nuomonių, grindžiančių nacionalinės ir ES teisės sistemų santykį hierarchijos bei pavaldumo santykiais, nacionaliniame moksliniame diskurse nepavyko rasti.

Dvi savarankiškos (autonomiškos) ir nepavaldžios viena kitai ES ir Lietuvos teisės sistemos bendrauja pasitelkusios prejudicinio sprendimo instrumentą. Prejudicinis sprendimas yra bene plačiausiai nacionaliniuose mokslo darbuose nagrinėtas ES teisės instrumentas. Net trys daktaro disertacijos: D. Prapiestytė¹⁷, V. Tamavičiūtė¹⁸ ir E. Kybartienė¹⁹ yra skirtos prejudicinio sprendimo analizei. Vis dėlto šių mokslininkų darbai vertintini kaip specializuoti horizontalaus pobūdžio tyrimai, labiau nagrinėjantys ordinarinių teismų bendradarbiavimą su Teisingumo Teismu.

Ypatingas yra konstitucinės priežiūros institucijų dialogas, apibūdinamas kaip bendradarbiaujantis konstitucionalizmas²⁰, dialoginė jurisprudencija²¹, konstitucinis dialogas²² arba tiesiog bendradarbiavimas²³. Tarp nacionalinių autorių, tyrusių išimtinai konstitucinių teismų ir Teisingumo Teismo dialogą, kaip reikšmingiausi išskirtini E. Jarašiūno darbai. Tačiau kol kas nacionaliniuose mokslo darbuose nebuvo kryptingai nagrinėtas prejudicinio sprendimo instrumentas išskirtinai Lietuvos konstitucinės justicijos bylose. Todėl būtent tokiu siauru aspektu, koncentruojantis tik į konstitucinę jurisprudenci-

¹¹ JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narystės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 149.

¹² KŪRIS, P. Prejudicinio sprendimo procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 6 (84), p. 8. Paminėtina, kad ir Teisingumo Teismas vartoja tokias kategorijas kaip „dialogas“, „bendradarbiavimo priemonė“, „kompetencijų padalijimas“, žr., pvz., Teisingumo Teismo sprendimo 2017 m. gruodžio 5 d. sprendimo byloje C-42/17 baudžiamojoje byloje prieš M.A.S. ir M.B. 22-24 punktus. *ES oficialusis leidinys*, C 195, 19 06 2017.

¹³ JARAŠIŪNAS, E. Kelios mintys apie Lietuvos dalyvavimo tarptautiniuose santykiuose konstitucinius pagrindus. Iš *Teisė besikeičiančioje Europoje. Liber Amicorum Pranas Kūris*. Vilnius: MRU, 2008, p. 635.

¹⁴ JARAŠIŪNAS, E. Keletas nacionalinių teismų ir ESTT veiksmingo bendradarbiavimo užtikrinimo aspektų. *Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis „Konstitucinė jurisprudencija“*, 2013, nr. 4 (32), p. 249.

¹⁵ ABRAMAVIČIUS, A. Europos Sąjungos teisės standartai Lietuvos Respublikos baudžiamojoje teisėje. Iš *Teisė besikeičiančioje Europoje. Liber Amicorum Pranas Kūris*. Vilnius: MRU, 2008, p. 536.

¹⁶ BALTŪSIS, I.; BALTŪSIENĖ, J. ESTT ir konstitucinės kontrolės institucijų jurisdikcijos santykis. Iš *Konstitucionalizmas ir teisės politika Europos Sąjungoje*. Vilnius: MRU, 2013, p. 321.

¹⁷ PRAPIESTYTĖ, D. *Prejudicinio sprendimo priėmimo Europos Sąjungos Teisingumo Teisme proceso aiškumas kaip vienodo Europos Sąjungos teisės aiškinimo ir taikymo garantija*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S) Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012.

¹⁸ TAMAVIČIŪTĖ, V. *Prejudicinis sprendimas dėl Europos Sąjungos teisės akto galiojimo*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S) Vilnius: MRU, 2012.

¹⁹ KYBARTIENĖ, E. *Subjektai, turintys teisę kreiptis prejudicinio sprendimo pagal Europos Sąjungos teisę*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S) Vilnius: MRU, 2015.

²⁰ KŪRIS, E. Europos Sąjungos teisė Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje: sambūvio algoritmo paieškos. Iš *Teisė besikeičiančioje Europoje. Liber Amicorum Pranas Kūris*. Vilnius: MRU, 2008, p. 676.

²¹ JARAŠIŪNAS, E. Apie bylą *Melloni, Jeremy F.* <...>, p. 232.

²² JARUKAITIS, I. Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės sistemų sąveika: ES konstitucinės sutarties ir Lisabonos sutarties viražai. *Justitia*, 2008, nr. 4 (70), p. 67.

²³ VADAPALAS, V. Lietuvos Respublikos konstitucinė teisė, tarptautinė teisė ir Europos Sąjungos teisė. Iš BIR-MONTIENĖ, T., et al. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: MRU, 2012, p. 284.

ją, šiame straipsnyje yra nagrinėjamas prejudicinio sprendimo instrumentas. Kitų ES valstybių narių konstitucinių teismų prašymų Teisingumo Teismui priimti prejudicinį sprendimą analizė ir bendrieji tokio bendradarbiavimo elementai yra kur kas reikšmingesnės apimties tyrimo dalykas, todėl šiame straipsnyje bus apsiribota tik Lietuvos atvejo studija, naudojant keletą iliustratyvių akcentų iš kitų ES valstybių narių konstitucinės jurisprudencijos.

Užsienio autorių darbuose skiriama dėmesio bendrajai konstitucinių teismų ir Teisingumo Teismo tematikai²⁴, tačiau ryškiausiu specializuotų darbų, skirtų prejudicinio sprendimo analizei konstitucinėje jurisprudencijoje, rinkiniu laikytinas specialusis *German Law Journal* leidimas²⁵, kuriame, deja, Lietuvai dėmesio nebuvo skirta. Kiekvienas konstitucinių teismų prašymas sulaukia mokslininkų dėmesio ir analizės, pavyzdžiui, pirmasis Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo kreipimasis taip pat sulaukė ir specialaus *German Law Journal* leidimo²⁶, ir atskirų tyrimų²⁷. Dėmesio sulaukė Italijos²⁸, Ispanijos²⁹, Prancūzijos³⁰ ir kitų teismų kreipimaisi. Tai, kad ši tema yra nagrinėjama užsienio mokslininkų, rodo šios tematikos aktualumą. Lietuvos atvejis nėra analizuojamas užsienio mokslininkų darbuose. Svarstyta, kad galbūt ir dėl nacionalinių specializuotų tyrimų šioje srityje trūkumo. Dėmesys Konstitucinio Teismo praktikai svarbus ir lyginamuoju aspektu, nes gali atkreipti užsienio tyrėjų dėmesį, tapti lyginamųjų studijų objektu, galiausiai, vykdyti ir tarptautinę nacionalinės konstitucinės jurisprudencijos sklaidą.

Šio tyrimo objektas – prejudicinio sprendimo instrumentas Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje.

Tyrimo tikslas – ištirti Konstitucinio Teismo ir prejudicinio sprendimo santykio suvokimo kaitą, taip pat šio instrumento potencialą konstitucinėje jurisprudencijoje.

Tyrimas remiasi hipoteze, kad požiūris į prejudicinį sprendimą Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje kinta ir šio požiūrio raidą galima ištirti.

Šio tyrimo šaltiniai – Konstitucinio Teismo sprendimai kreiptis prejudicinio sprendimo ir jurisprudencija iki 2019 m. sausio 1 d., reikalinga pasiekti tyrimo tikslą, bei mokslo šaltiniai.

²⁴ Pvz.: KOMAREK, J. The Place of Constitutional Courts in the EU. *European Constitutional Law Review*, 2013, Vol. 9, Issue 3, p. 420–450. KOMAREK, J. National Constitutional Courts in the European Constitutional Democracy. *International Journal of Constitutional Law*, 2014, Vol. 12, No. 3, p. 525–544. VOSSKUHLE, A. Multilevel Co-operation of the European Constitutional Courts. *European Constitutional Law Review*, 2010, Vol. 6, Issue 2, p. 175–198. WENDEL, M. Comparative Reasoning and the Making of a Common Constitutional Law: EU-related Decisions of National Constitutional Courts in a Transnational Perspective. *International Journal of Constitutional Law*, 2013, Vol. 11, No.4, p.981–1002. PARIS, D. Constitutional Courts as Guardians of EU Fundamental Rights? Centralised Judicial Review of Legislation and the Charter of Fundamental Rights of the EU. *European Constitutional Law Review*, Vol.11, Issue 3, p. 389–407, bei kt.

²⁵ *German Law Journal*, 2015, Vol.16, No. 06. The Preliminary Reference to the Court of Justice of the European Union by Constitutional Courts.

²⁶ *German Law Journal*, 2014, Vol. 15 No. 02. The OMT Decision of the German Federal Constitutional Court.

²⁷ Pvz.: WENDEL, M. Exceeding Judicial Competence in the Name of Democracy: The German Federal Constitutional Court's OMT Reference. *European Constitutional Law Review*, 2014, Vol. 10, Issue 2, p. 263–307. DAHAN, S., FUCHS, O.; LAYUS, M-L. Whatever It Takes? Regarding the OMT Ruling of the German Federal Constitutional Court. *Journal of International Economic Law*, 2015, Vol.18, Issue 1, p. 137–151.

²⁸ Pvz.: FONTANELLI, F.; MARTINICO, G. Between Procedural Impermeability and Constitutional Openness: The Italian Constitutional Court and Preliminary References to the European Court of Justice. *European Law Journal*, 2010, Vol. 16, No. 3. p. 345–364. POLLICINO, O. From Partial to Full Dialogue with Luxembourg: The Last Cooperative Step of Italian Constitutional Court. *European Constitutional Law Review*, 2014, Vol. 10, Issue 1, p. 143–153.

²⁹ Pvz.: PEREZ, A.T. Constitutional Dialogue on the European Arrest Warrant: The Spanish Constitutional Court Knocking on Luxembourg's Door; Spanish Constitutional Court, Order of 9 June 2011, ATC 86/2011. *European Constitutional Law Review*, 2012, Vol. 8, Issue 1, p. 105–127. DE BOER, N. Addressing Rights Divergences under the Charter: Melloni. *Common Market Law Review*, 2013, Vol. 50, Issue 4, p. 1083–1104.

³⁰ Pvz.: DYEVIÈRE, A. If You Can't Beat Them, Join Them: The French Constitutional Council's First Reference to the Court of Justice. *European Constitutional Law Review*, 2014, Vol. 10, Issue 1, p. 154–161.

Tyrimas remiasi dokumentų tyrimo, lyginimo, kritinės analizės metodais. Tyrimu keliami šie uždaviniai: 1) išnagrinėti požiūrių į prejudicinį sprendimą konstitucinėje jurisprudencijoje raidą ir išskirti reikšmingus šios raidos etapus; 2) nustatyti pagrindinius dviejų Konstitucinio Teismo kreipimūsi skirtumus ir panašumus, lemtus požiūrio į prejudicinį sprendimą kaitos; 3) įvertinti prejudicinio sprendimo potencialą konstitucinėje jurisprudencijoje ir galimą tolesnę konstitucinės jurisprudencijos raidą, naudojant šį teisinį instrumentą. Atsižvelgiant į tyrimo uždavinius, tyrimas vykdytas tokia seka: atlikus preliminarą Konstitucinio Teismo procesinių sprendimų³¹ ir nutarimų bei mokslo šaltinių analizę, išskirti požiūriai, objektyviai apibūdinantys tam tikriems laikotarpiams būdingą prejudicinio sprendimo konstitucinėje jurisprudencijoje sampratą. Toliau nagrinėjami dviejų Konstitucinio Teismo kreipimūsi skirtumai ir panašumai, leidžiantys atskleisti paties Konstitucinio Teismo požiūrio keitimąsi. Galiausiai vykdomas prejudicinio sprendimo potencialo tyrimas, glaustai apžvelgiant tik tris pasirinktus elementus³²: i) ES teisės akto panaikinimą; ii) nacionalinio savitumo kategoriją; iii) Teisingumo Teismo sprendimų reikšmę Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Tyrimo pabaigoje formuluojamos išvados.

1. Teisės ir pareigos kreiptis sampratos evoliucija³³

Pirminis šaltinių tyrimas atskleidė, kad požiūris į prejudicinio sprendimo instrumento vietą konstitucinėje jurisprudencijoje vystėsi ir kito. Tyrimas nebūtų konstruktyvus neišskiriant tam tikrų objektyviai determinuotų, nors kartu ir subjektyvia autoriaus interpretacija bei vertinimu paremtų etapų. Nagrinėjant požiūrių į prejudicinio sprendimo instrumentą konstitucinėje jurisprudencijoje raidą, autoriaus nuomone, galima išskirti tris reikšmingus santykinius etapus: teisės kreiptis prejudicinio sprendimo vertinimo, pareigos kreiptis prejudicinio sprendimo vertinimo bei pareigos kreiptis prejudicinio sprendimo įtvirtinimo. Šiuos etapus atskiria objektyvios konstitucinės jurisprudencijos aplinkybės – 2007 ir 2017 metų sprendimai bei 2015 m. balandžio 3 d. Konstitucinio Teismo nutarimas dėl SGD terminalo³⁴. Išskirtiems etapams būdingos konstitucinės jurisprudencijos aplinkybės turi reikšmingą įtaką ir moksliniam diskursui, todėl mokslo darbai ir konstitucinė jurisprudencija vertintini jų neatskiriant.

³¹ Atkreiptinas dėmesys, kad sąvoka „procesinis sprendimas“ šiame straipsnyje vartojama sąlygiškai. Būtina įvertinti, kad Konstitucinio Teismo sprendimai kreiptis prejudicinio sprendimo į Teisingumo Teismą neabejotinai laikytini turinčiais visus požymius, būdingus jurisprudenciniams Konstitucinio Teismo aktams (plačiau žr. PŪRAITĖ-ANDRIKIENĖ, D. *Konstitucinės justicijos procesas* <...> p. 206). Tačiau, kita vertus, kiekvienoje byloje, kurioje Konstitucinis Teismas priima sprendimą kreiptis į Teisingumo Teismą, vėliau, gavus Teisingumo Teismo išaiškinimą, yra priimamas baigiamasis aktas, todėl toks Konstitucinio Teismo sprendimas galėtų būti kvalifikuotinas ir kaip procesinis sprendimas, priimamas rengiant bylą teisminiam nagrinėjimui (plačiau žr. PŪRAITĖ-ANDRIKIENĖ, D. *Konstitucinės justicijos procesas* <...> p. 204).

³² Kiekvienas šių minimų elementų galėtų būti platesnio tyrimo kryptis, taip pat negalima pateikti išsamios visų šiam santykiui reikšmingų aspektų analizės. Šiame darbe nėra nagrinėjamos *ultra vires* doktrinos galimybės ES teisės atžvilgiu Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Nėra tiriama Konstitucinio Teismo išvados instrumentas ratifikuojant ES sutartis bei galimo Konstitucinio Teismo kreipimosi į Teisingumo Teismą dėl galiojančių sutarčių nuostatų išaiškinimo. Nėra tiriama steigiamųjų sutarčių peržiūros galimybė. Taip pat nėra analizuojamas teisminis dialogas esminių konstitucinių pokyčių, pavyzdžiui, valstybės išstojimo iš ES, aplinkybėmis.

³³ Gali būti nuomonių, jog *tik* du Konstitucinio Teismo kreipimaisi prejudicinio sprendimo nėra pakankamas pagrindas kalbėti apie evoliuciją, tačiau, autoriaus nuomone, atsižvelgiant į kitų valstybių Konstitucinių Teismų tokių kreipimūsi intensyvumą ir laiko tarpą, tokia sąvoka vartoti nėra klaidinga.

³⁴ Konstitucinio Teismo 2015 m. balandžio 3 d. nutarimas. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 2015-05147.

1.1. Teisės kreiptis prejudicinio sprendimo vertinimo laikotarpis

Su pirmuoju išskirtu etapu sietinas pasirengimo narystei ES ir pirmųjų trejų Lietuvos narystės metų laikotarpis, o laikotarpio pabaigą (kartu – ir kito pradžia) žymi 2007 m. gegužės 8 d. Konstitucinio Teismo sprendimas. Šiam laikotarpiui būdingas išskirtinai tik mokslinis diskursas, nes iki Konstitucinio Teismo 2007 m. sprendimo konstitucinėje jurisprudencijoje šis instrumentas apskritai nėra minimas.

Istoriškai pirmą kartą apie prejudicinį sprendimą doktrinoje 1995 m. užsimena Konstitucinio Teismo teisėjas S. Stačiokas, keldamas teismų jurisdikcijos suderinamumo klausimą svarstant Europos Konstitucijos koncepcijos projektą³⁵, tačiau narystė ES, matyt, dar buvo tiek toli, kad mokslo darbuose tai ir liko pavienė nuomonė. Prie šios tematikos aktyviai sugrįžta buvo tik 2004 m., tačiau, manytina, kad tais metais suintensyvėjęs mokslinis diskursas buvo ankstesnių metų pasirengimo šiai diskusijai rezultatas. Vis dėlto mokslinė diskusija vertintina kaip neintensyvi ir atsargi, vyrauja mokslinių požiūrių deklaravimas, tačiau nebūtų galima teigti, kad yra atsiradusi mokslinė polemika. Mokslininkų išvalgos iš esmės skirtos svarstymams, ar prejudicinio sprendimo instrumentas apskritai gali būti panaudotas Konstitucinio Teismo, o nuomones santykinai galima suskirstyti į dvi požiūrių grupes – pirmoji santūriai rezervuota, antroji – kiek drąsesnė.

Santūresnieji šio laikotarpio autoriai vengia atviriau pasisakyti dėl Konstitucinio Teismo perspektyvos kreiptis prejudicinio sprendimo į Teisingumo Teismą. Bene geriausiai šį laikotarpį atspindi E. Kūris, 2004 m. teigęs, kad kol kas atviras klausimas, ar tokiu teismu pagal pirminę ES teisę laikytinas Konstitucinis Teismas, skirtingos nuomonės ir patys Konstitucinio Teismo teisėjai³⁶, kad Konstitucinis Teismas dar nėra pareiškęs savo pozicijos³⁷. Tai parodo, kad: i) ši tematika jau yra aiškiai suvokiama, ii) vyksta diskusijos šia tematika, iii) tokios diskusijos vyksta ir tarp pačių Konstitucinio Teismo teisėjų, iv) net ir Konstitucinio Teismo teisėjų nuomonės yra skirtingos. A. Abramavičiaus pozicija taip pat iliustruoja neapibrėžtumą dėl to, kokią koncepciją pasirinktų Konstitucinis Teismas³⁸. I. Jarukaitis konstatuoja, kad Konstitucinio Teismo pozicija nėra aiški, tačiau kartu pažymi Teisingumo Teismo ir Konstitucinio Teismo horizontalių santykių svarbą, ypač akcentuojant nacionalines konstitucines vertybes³⁹. Paminėtinas ir įdomus autorių požiūris apskritai „apeiti“ Konstitucinio Teismo, kaip paskutinės instancijos teismo, klausimo nagrinėjimą ir tirti tik ordinarinių teismų sistemą⁴⁰. Šis požiūris, manytina, buvo paremtas paties Seimo požiūriu, tuo metu nemačiusio Konstitucinio Teismo kaip subjekto, galinčio kreiptis prejudicinio sprendimo⁴¹.

Kita grupė autorių suformuoja atviresnę ES teisei nuomonę. Išskirtina A. Normanto pozicija, jis, autoriaus nuomone, bene pirmasis Konstitucinį Teismą kaip teismą vertina pagal ES teisės kriterijus⁴².

³⁵ STAČIOKAS, S. Tarptautinės teisės ir konstitucijos sąveika. Iš *Konstitucinis Teismas ir konstitucingumo garantijos Lietuvoje*. Konferencijų medžiaga. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 1995, p. 43–44.

³⁶ KŪRIS, E. Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Europos teisės iššūkiai. *Justitia*, 2004, nr. 6 (54), p. 37.

³⁷ KŪRIS, E. The Constitutional Court of Lithuania and Lithuania's Membership in the European Union. Bled, 2004, p. 202 [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.us-rs.si/media/zbornik.pdf>>.

³⁸ ABRAMAVIČIUS, A. Pranešimo „Narystė Europos Sąjungoje ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įgaliojimai“ tezės. *Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis „Konstitucinė jurisprudencija“*, 2006, nr. 2, p. 315.

³⁹ JARUKAITIS, I. Adoption of the third Constitutional act and its impact on national Constitutional system. *Teisė*, 2006, t. 60, p. 34–35.

⁴⁰ NORKUS, R.; PRAPIESTYTĖ, D.; VALANČIUS, V. *Procesas Europos Bendrijų Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 155.

⁴¹ Žr. nuo Lietuvos įstojimo į ES dienos įsigaliojusį Lietuvos Respublikos teismų įstatymo, Administracinių bylų teisenos įstatymo, Civilinio proceso kodekso, Baudžiamojo proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymą. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 39-1765.

⁴² Pagal Teisingumo Teismo praktiką institucija laikytina teismu SESV 267 straipsnio kontekste atsižvelgiant į aplinkybių visumą: koks teisinis institucijos pagrindas, ar ji yra nuolatinė, ar jos jurisdikcija yra privaloma, ar jos procesas grindžiamas rungimosi principu, ar institucija taiko teisės normas, taip pat ar ji yra nepriklausoma, ar nagrinėja

Taip pat jam nekyla abejonių, kad konstituciniai teismai yra teismai pagal ES teisę. A. Normantas turi tam tikrų abejonių dėl prejudicinio sprendimo, tačiau, autoriaus vertinimu, labiau tiek, kiek tai susiję su *acte clair* doktrinos taikymu⁴³. P. Kūris taip pat aiškiai pasisakė, kad nacionaliniai konstituciniai teismai irgi patenka į paskutinės instancijos teismų sąrašą⁴⁴. Kiek rezervuota ir atsargesnė yra I. Vėgėlės nuomonė – Konstitucinis Teismas turėtų būti pripažįstamas galutinės instancijos teismu, beje, skirtingai nuo abejonių nekeliančios jo pozicijos ordinarinių teismų atžvilgiu⁴⁵.

1.2. Pareigos kreiptis prejudicinio sprendimo vertinimo laikotarpis

Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 8 d. kreipimasis prejudicinio sprendimo buvo retas žingsnis net ir tarp kitų ES valstybių konstitucinių teismų. Remiantis Teisingumo Teismo duomenimis, 1952–2007 m. iš specializuotų konstitucinių teismų buvo 5 kreipimaisi iš Belgijos Konstitucinio Teismo (tuo metu – *Cour d'Arbitrage*, dabar – *Cour Constitutionnelle*), 4 kreipimaisi iš Austrijos Konstitucinio Teismo (*Verfassungsgerichtshof*) ir Konstitucinio Teismo kreipimasis⁴⁶. Aplinkybė, kad Konstitucinis Teismas priėmė 2007 m. sprendimą kreiptis prejudicinio sprendimo, neišvengiamai turėjo įtakos ir moksliniam diskursui, nes mokslo darbuose nebeliko svarstymų, ar Konstitucinis Teismas gali kreiptis į Teisingumo Teismą. Konstituciniam Teismui realizavus galimybę kreiptis, mokslinė diskusija vystėsi jau dėl to, ar Konstitucinis Teismas yra saistomas pareigos kreiptis. Mokslininkų požiūriai, panašiai kaip ir pirmajame etape, yra santūrus, tačiau, skirtingai nuo pirmojo laikotarpio, čia nebūtų galima išskirti keleto mokslinių požiūrių stovyklų, nors šiam laikotarpiui būdingi reikšmingos apimties mokslo darbai.

E. Kybartienės nuomone, konstituciniai teismai (atskirai apie Lietuvos Konstitucinį Teismą nepasisakant) patenka į teismo ir tribunolo sąvoką ir turi pareigą kreiptis prejudicinio sprendimo⁴⁷. Jos teigimu, kilus abejonių dėl ES teisės aiškinimo, konstituciniai teismai turi kreiptis į Teisingumo Teismą prejudicinio sprendimo, nes tik Teisingumo Teismas užtikrina bendrą ES teisės taikymą, o konstituciniai teismai tampa tarpininku, nacionalinėje teisėje aiškinančiu Teisingumo Teismo sprendimus⁴⁸. R. Valutytė mano, kad Konstitucinis Teismas gali būti laikomas galutinės instancijos teismu tik tuo atveju, jeigu jis sprendžia ES ir nacionalinės teisės atitikties klausimą⁴⁹. Kaip galima

ginčą ir (ar) priima teismo pobūdžio sprendimą. Žr., pvz., Teisingumo Teismo 2005 m. gegužės 31 d. sprendimą byloje C-53/03 *Synetairismos Farmakopoion Aitolias & Akarnanias (Syfait) ir kt. prieš GlaxoSmithKline plc ir GlaxoSmithKline AVEE 29 punktą* ir jame nurodytą Teisingumo Teismo praktiką. *ES oficialusis leidinys*, C 101, 26 04 2003.

⁴³ NORMANTAS, A. Europos Teisingumo Teismo ir konstitucinių teismų kompetencijos santykis. Iš *Konstitucinių Teismų vaidmuo Europos Sąjungos narystės kontekste*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2004, p. 55, 59. Dėl *acte clair* žr. Teisingumo Teismo 1982 m. spalio 6 d. *Cifit* sprendimo byloje C-283/81 16 punktą: „tinkamas Bendrijos teisės taikymas gali būti toks akivaizdus, kad dėl jo negali kilti jokių pagrįstų abejonių. Prieš nusprendžiant, kad tokia situacija egzistuoja, valstybės narės teismas turi būti įsitikinęs, jog ji būtų lygiai tokia pat akivaizdi ir kitų valstybių narių teismams, ir Teisingumo Teismui. Tik įvykdžius šias sąlygas valstybės narės teismas šio klausimo galės neteikti Teisingumo Teismui bei prisiimti atsakomybę dėl jo išsprendimo.“ *Teismų praktikos rinkinys*, 1982-03415 [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <https://curia.europa.eu/arrets/TRA-DOC-LT-ARRET-C-0283-1981-200406999-05_01.html>.

⁴⁴ KŪRIS, P. Prejudicinio sprendimo procedūra <...>, p. 11.

⁴⁵ VĖGĖLĖ, I. Nacionalinių teismų teisė ir pareiga kreiptis į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą. *Jurisprudencija*, 2007, nr. 7 (97), p. 40.

⁴⁶ Teisingumo Teismo 2007 m. metinis pranešimas. Teisminės veiklos statistika [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2008-09/07_cour_stat_2008-09-29_14-13-31_350.pdf>.

⁴⁷ KYBARTIENĖ, E. Konstituciniai teismai Europos Sąjungos teisinėje erdvėje. *Jurisprudencija*, 2007, nr. 7 (97), p. 60.

⁴⁸ KYBARTIENĖ, E. *Subjektai, turintys teisę* <...>, p. 95.

⁴⁹ VALUTYTĖ, R. *Valstybės atsakomybė dėl nacionalinių galutinės instancijos teismų sprendimų*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: MRU, 2010, p. 136.

pagrindimo standartą R. Valutytė mato 2007 m. sprendime, teigdama, jog toks pats standartas turėtų būti taikomas ir motyvuojant atsakymą kreiptis prejudicinio sprendimo į Teisingumo Teismą⁵⁰. D. Prapiestytė nepateikia aiškios nuomonės dėl Konstitucinio Teismo pareigos kreiptis prejudicinio sprendimo, pozityviai paminėdama tik patį 2007 m. kreipimosi į Teisingumo Teismą faktą⁵¹, tačiau vartoja sąvoką „pareiga kreiptis“ ją taikant Konstituciniam Teismui taip pat kaip ir aukščiausiems ordinarinės jurisprudencijos teismams⁵². V. Tamavičiūtės nuomone, konstituciniai teismai laikytini teismais pagal ES teisę, o Konstitucinis Teismas pripažįsta pareigą kreiptis prejudicinio sprendimo⁵³. E. Šileikio nuomone, Konstitucinis Teismas, nagrinėdamas bylas, susijusias su ES teise, yra saistomas implicitinės pareigos kreiptis prejudicinio sprendimo⁵⁴. I. Jarukaitis bene vienintelis analizuoja dvejopą Konstitucinio Teismo pareigą kreiptis priklausomai nuo subjekto, kuris kreipėsi į Konstitucinį Teismą, svarstydamas, ar Konstitucinis Teismas yra saistomas pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą, jeigu į jį kreipėsi kitas teismas, nagrinėdamas bylą⁵⁵.

Minėta, kad antrasis etapas nuo pirmojo etapo skiriasi mokslinių požiūrių tolygumu. Tačiau šis etapas skiriasi ir konstitucinės jurisprudencijos dėmeniu, ir visų pirma Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 8 d. sprendimu, žyminčiu aptariamo etapo pradžią. Taigi, pirmasis etapas galėtų būti apibūdinamas tik kaip teorijų ar mokslinių idėjų plėtros laikotarpis, o antrajam etapui jau būdingi tiek konstitucinės jurisprudencijos požymiai, tiek ir dalyvaujančių byloje asmenų bandymai konstitucinės justicijos procese įgyvendinti prejudicinio sprendimo instrumentą. Po 2007 m. sprendimo autoriaus identifiukuoti bent trys bandymai inicijuoti prejudicinio sprendimo procedūras⁵⁶. Pirmuoju atveju iš 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimo⁵⁷ matyti, kad pareiškėjai prašo kreiptis į Teisingumo Teismą su prejudiciniais klausimais dėl Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos bei Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto tiesioginio taikymo ir ryšio su naryste Europos Sąjungoje pagal Europos Sąjungos sutarties 2 straipsnį išaiškinimo tuo atveju, jeigu Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio pakeitimo įstatymo nuostata prieštarautų Konstitucijai. Nors minėtu nutarimu Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalis buvo pripažinta prieštaraujančia Konstitucijai, prašymas kreiptis prejudicinio sprendimo Konstitucinio Teismo buvo ignoruotas⁵⁸. Tačiau svarstyta, ar Konstitucinis Teismas negalėjo pateikti bent trumpo vertinimo, pavyzdžiui, kad prašymas kreiptis prejudicinio sprendimo nėra susijęs su bylos aplinkybėmis⁵⁹. An-

⁵⁰ VALUTYTĖ, R. Legal Consequences for the Infringement of the Obligation to Make a Reference for a Preliminary Ruling under Constitutional Law. *Jurisprudencija*, 2012, nr. 19 (3), p. 1182.

⁵¹ PRAPIESTYTĖ, D. *Prejudicinio sprendimo priėmimo Europos <...>*, p. 36, 52.

⁵² PRAPIESTYTĖ, D. *Prejudicinio sprendimo priėmimo Europos <...>*, p. 135.

⁵³ TAMAVIČIŪTĖ, V. *Prejudicinis sprendimas dėl Europos <...>*, p. 82.

⁵⁴ ŠILEIKIS, E. Konstitucinis Teismas ir valstybės atsakomybė <...>, p. 10–11.

⁵⁵ JARUKAITIS, I. Europos žmogaus teisių konvencija ir Europos Sąjungos teisė: požiūrių konvergencija Baltijos valstybių teismų praktikoje. Iš *Žmogus, teisinė valstybė ir administracinė justicija*: mokslo studija, skirta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo dešimtmečiui. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2012, p. 187–189. Šis I. Jarukaičio paminėtas aspektas vertas išsamesnės analizės, kuri galėtų būti daug platesnio tyrimo dalis. – *aut. past.*

⁵⁶ Atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjų prašymai nėra skelbiami Konstitucinio Teismo interneto svetainėje (www.lrkt.lt), buvo analizuojami baigiamieji Konstitucinio Teismo aktai, kuriuose pats Konstitucinis Teismas mini tokią pareiškėjų iniciatyvą. – *aut. past.*

⁵⁷ Konstitucinio Teismo 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 105-5330.

⁵⁸ Paminėtina, kad pagal Teisingumo Teismo praktiką vienos šalies tvirtinimo apie byloje kylantį klausimą dėl Bendrijos teisės išaiškinimo nepakanka, kad atitinkamas teismas privalėtų laikyti, jog iškilo klausimas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) 267 straipsnio prasme. Žr. jau minėto Teisingumo Teismo 1982 m. spalio 6 d. *Cilfit* sprendimo byloje C-283/81 9 punktą, taip pat 2006 m. sausio 10 d. sprendimo byloje C-344/04 *The Queen, prašomos „International Air Transport Association, European Low Fares Airline Association, ir Department for Transport*, 28 punktą. *ES oficialusis leidinys*, C 251, 09 10 2004.

⁵⁹ Atkreiptinas dėmesys ir į Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – Žmogaus Teisių Teismo) poziciją, kad tais atvejais, kai teismai bylos šalių prašymu nesikreipia prejudicinio sprendimo, teismai turėtų argumentuoti savo moty-

trasis mėginimas aptinkamas 2014 m. kovo 13 d. sprendime⁶⁰, kuriuo Konstitucinis Teismas atsisakė nagrinėti Seimo narių grupės prašymą, motyvuodamas, jog šis prašymas susijęs su teisės aktų taikymo klausimais ir Konstituciniam Teismui nėra žyningas. Pareiškėja, Seimo narių grupė, suformulavo siūlymą Konstituciniam Teismui kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą dėl kai kurių 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyvos 2004/35/EB dėl atsakomybės už aplinkos apsaugą siekiant išvengti žalos aplinkai ir ją ištaisyti (atlyginti) nuostatų išaiškinimo. Konstitucinis Teismas šį prašymą, skirtingai nei minėtame 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarime, įvertino ir konstatavo, kad juo iš esmės ne pagrindžiama būtinybė išsiaiškinti, kaip turi būti suprantamos direktyvos, o siekiama išsiaiškinti neaiškumus, kylančius taikant ir aiškinant Aplinkos apsaugos įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą. E. Šileikio teigimu, bent iki 2014 m. kovo mėn. nebuvo teikta iniciatyvų svarstyti, ar kreiptis į Teisingumo Teismą prejudicinio sprendimo⁶¹. Trečiasis proceso šalių bandymas buvo SGD terminalo byloje. Iš 2015 m. balandžio 3 d. nutarimo⁶² matyti, kad prašymas kreiptis prejudicinio sprendimo buvo gautas ir kreipimesi į Konstitucinį Teismą, ir pakartotas žodinio proceso metu. Konstitucinis Teismas išsamiai išnagrinėjo šio prašymo argumentus ir nusprendė nesikreipti su prašymu priimti prejudicinį sprendimą motyvuodamas (bet eksplicitiškai neįvardydamas) *acte clair* doktrina, pastarasis aspektas jau buvo nagrinėtas⁶³. Kitų bylų, kur Konstitucinis Teismas pagrįstai būtų turėjęs kreiptis prejudicinio sprendimo, autoriaus vertinimu, nėra.

Minėtas Konstitucinio Teismo 2015 m. balandžio 3 d. nutarimas pažymėtinas ir dėl kitos priežasties. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas ne abstrakčiai nurodo Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) 267 straipsnį, o nukreipia į šio straipsnio 3 dalį, kurioje numatyta galutinės instancijos teismų pareiga kreiptis prejudicinio sprendimo. Būtent šis nutarimas vertintinas kaip Konstitucinio Teismo svarstymų dėl galimybės laikyti save susaistytu pareigos kreiptis prejudicinio sprendimo pabaiga. Autoriaus nuomone, šis 2015 m. balandžio 3 d. nutarimas buvo paveiktas 2014 m. sausio 24 d. nutarimo⁶⁴ nuostatų, kad visateisis Lietuvos dalyvavimas ES yra Tautos suverenios valios pareiškimu grindžiamas konstitucinis imperatyvas, Lietuvos narystė ES yra konstitucinė vertybė ir šiuos nutarimus (bent šio tyrimo apimtimi) reikėtų vertinti neatsiejamai vienas nuo kito.

Taigi, šio laikotarpio pradžia ir pabaiga žymi du labai reikšmingi Konstitucinio Teismo aktai. Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 8 d. sprendimas lemia mokslinių diskusijų dėl Konstitucinio Teismo galimybės kreiptis prejudicinio sprendimo pabaigą, po šio sprendimo tokia galimybė nebėra nei diskutuojama, nei kvestionuojama. O Konstitucinio Teismo 2015 m. balandžio 3 d. nutarimo nuostatos iš esmės užbaigia ir diskusijas, ar Konstitucinis Teismas galėtų būti laikomas susaistytu pareigos kreiptis prejudicinio sprendimo.

vus, atsižvelgiant į Teisingumo Teismo nustatytus kriterijus. Nesikreipus prejudicinio sprendimo ir nemotyvavus tokio sprendimo, galimas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio (Teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) 1 dalies pažeidimo konstatavimas. Žr., pvz., Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. balandžio 8 d. sprendimo byloje *Dahbi prieš Italiją* (Petición Nr. 17120/09) 31–34 punktus. [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27] Prieiga per internetą: <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142504>>. Plačiau žr., pvz., LAACHI, C. The ECtHR's Interference in the Dialogue between National Courts and the Court of Justice of the EU: Implications for the Preliminary Reference Procedure. *Review of European Administrative Law*, Vol. 8, No. 2, p. 95–125.

⁶⁰ Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 13 d. sprendimas Nr. KT10-S7/2014 [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2015/01/2014-03-13_kt10-s7.pdf>.

⁶¹ ŠILEIKIS, E. Lietuvos Respublikos narystės <...>, p. 79. Vis dėlto paminėtina, kad, autoriaus nuomone, Konstitucinis Teismas tokią galimybę praleido priimdamas 2010 m. vasario 3 d. nutarimą (*Valstybės žinios*, 2010, nr. 16-758), žr. GRICIŪNAS, P. Europos Sąjungos teisės taikymo tipai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Teisė*, 2018, nr. 109, p. 59–60.

⁶² Konstitucinio Teismo 2015 m. balandžio 3 d. nutarimas. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 2015-05147.

⁶³ GRICIŪNAS, P. Europos Sąjungos teisės <...>. *Teisė*, 2018, nr. 109, p. 64.

⁶⁴ Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimas. *Teisės aktų registras*, 2014, nr. 2014-00478.

1.3. Pareigos kreiptis prejudicinio sprendimo įtvirtinimo laikotarpis

Trečiąjį laikotarpį būtų galima vertinti kaip priešingybę pirmajam. Pirmajam laikotarpiui būdingas mokslinis aktyvumas bei aktualios nagrinėjamai tematikai konstitucinės jurisprudencijos nebuvimas, o trečiąjį laikotarpį bent kol kas apibūdina matomas mokslinių požiūrių trūkumas. Todėl šis laikotarpis gali būti aptariamas tik konstitucinės jurisprudencijos aspektu. Nagrinėjama tematika konstitucinėje jurisprudencijoje neabejotinai yra reikšmingiausias Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 22 d. sprendimas. Šis sprendimas nėra baigiamasis aktas, tai – Konstitucinio Teismo posėdyje priimamas procesinis sprendimas. Nors tai ir procesinis sprendimas, tai jau yra antrasis Konstitucinio Teismo kreipimasis, kuris rodo pozityvaus Konstitucinio Teismo požiūrio į teisminį dialogą tąsą. Jeigu 2007 m. sprendimą dar buvo galima traktuoti kaip galimai pavienį atvejį, dabar tokios galimybės nebelineka. Tęsiantis tokiai praktikai, autoriaus vertinimu, bus galima kalbėti apie atskirą, objektyviai determinuotą Konstitucinio Teismo bylų kategoriją. Ši bylų kategorija gali reikšmingai padidėti pradėjus naudotis individualaus konstitucinio skundo institutu. 2017 m. sprendime randamas naujas motyvas, kad, iškilus ES teisės akto aiškinimo klausimui, Konstitucinis Teismas privalo kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo. Taigi, Konstitucinis Teismas antrajame etape apsisprendęs dėl galimybės būti susaistytam pareigos kreiptis prejudicinio sprendimo, trečiajame etape savo apsisprendimą eksplicitiškai indikuoja (nors kol kas ne baigiamajame akte), kad tokiais atvejais kreipimasis Konstituciniam Teismui yra privalomas. Tokiu būdu Konstitucinis Teismas pripažįsta savo pareigą kreiptis prejudicinio sprendimo ne tik pagal SESV 267 straipsnį, bet ir savo paties aktu.

Apibūdinant trečiąjį etapą, darytina išvada, kad praktikos kreiptis į Teisingumo Teismą tąsa, eksplicitiškai (nors kol kas ne baigiamajame Konstitucinio Teismo akte) nustatyta Konstitucinio Teismo pareiga kreiptis prejudicinio sprendimo ir akademinio diskurso nebuvimas yra pagrindinės šio laikotarpio charakteristikos. Paminėtina, kad, praėjus daugiau nei dešimčiai metų po 2007 m. sprendimo, akivaizdžiai matyti didėjantis kitų valstybių konstitucinių teismų aktyvumas: Belgijos Konstitucinis Teismas kreipėsi iki 2018 m. jau 38 kartus, Vokietijos – 2, Ispanijos – 1, Prancūzijos – 1, Italijos – 3, Liuksemburgo – 1, Austrijos – 5, Lenkijos – 1, Slovėnijos – 1.⁶⁵ Taip, 2007 m. buvęs vienas pirmųjų iš konstitucinių teismų, kurie kreipėsi prejudicinio sprendimo, 2019 m. Konstitucinis Teismas jau laikytinas tik vienu iš tokių teismų.

2. Du sprendimai: jų panašumai ir skirtumai

Būtų galima manyti, kad 2007 m. ir 2017 m. Konstitucinio Teismo sprendimai kreiptis į Teisingumo Teismą iš esmės yra vienodi ir nesiskiria, jų lyginamajai analizei neverta skirti dėmesio. Autoriaus nuomone, priešingai – šių dviejų sprendimų palyginimas parodo panašumus, nors kur kas įdomesni yra skirtumai. Tačiau prieš pereinant prie lyginamosios analizės, pirmiausiai labai glaustai primintinos aplinkybės, kuriomis buvo priimti Konstitucinio Teismo sprendimai kreiptis į Teisingumo Teismą. 2007 m. gegužės 8 d. sprendimu Konstitucinis Teismas siekė išsiaiškinti Direktyvos 2003/54/EB 20 straipsnio, numatančio trečiųjų šalių prieigą prie perdavimo ir paskirstymo sistemų, turinį⁶⁶. Minėtas direktyvos straipsnis buvo perkeltas į naujos redakcijos Elektros energetikos įstatymo 15 straipsnį, kurio 2 dalyje nustatyta vartotojo įrenginių prijungimo prie perdavimo tinklų galimybė tik tokiais atvejais, kai skirs-

⁶⁵ Teisingumo Teismo 2018 m. metinė ataskaita [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-04/ra_2018_fr.pdf>, p. 149–151.

⁶⁶ 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/54/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 96/92/EB. *ES oficialusis leidinys* L 176, 15 07 2003.

tomųjų tinklų operatorius atsisako prijungti vartotojo įrenginius prie skirstomųjų tinklų⁶⁷. Konstitucinis Teismas siekė išsiaiškinti, ar direktyvos nuostata nustato pareigą suteikti bet kuriam vartotojui galimybę prisijungti ne tik prie elektros energijos paskirstymo, bet ir prie elektros energijos perdavimo tinklų.

2017 m. gruodžio 20 d. sprendimu Konstitucinis Teismas siekė išsiaiškinti Reglamento Nr. 1308/2013 148 straipsnį, reglamentuojantį sutartinių santykių laisvę pieno ir pieno produktų sektoriuje⁶⁸. Poreikis išsiaiškinti šio straipsnio nuostatos reikšmę kilo atsižvelgiant į nagrinėjamą Ūkio subjektų, perkančių–parduodančių žalią pieną ir prekiaujančių pieno gaminiais, nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymo 3 ir 5 straipsnio nuostatas, numatančias papildomus sutartinių santykių laisvės apribojimus⁶⁹. Šiais įstatymo straipsniais buvo įtvirtinti ribojimai sutarties šalims susitarti dėl kitokių žalio pieno supirkimo kainos veiksnių negu nenumatyta įstatyme bei draudimas mažinti kainą daugiau nei 3 proc. be valdžios institucijos leidimo⁷⁰.

2.1. Panašumai

Panašumus, autoriaus vertinimu, galima skirstyti į objektyvius, kurie nepriklauso nuo paties Konstitucinio Teismo, ir subjektyvius, kuriuos lemia Konstitucinio Teismo veikla. Pradžioje aptartini objektyvieji panašumai. Pirmasis sprendimų panašumas yra akivaizdus. Konstitucinio Teismo sprendimai kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu pateikti prejudicinį sprendimą nėra baigiamieji aktai, taigi nėra bylos išsprendimas iš esmės. Suprantama, ši charakteristika išliks stabili nesvarbu, kiek tokių sprendimų būtų priimta, čia skirtumų nerasime. Kadangi sprendimas procesinis, jis priimtas tvarkomajame teismo posėdyje, tačiau bent teoriškai neatmestina, jog prejudicinio sprendimo klausimas galėtų kilti ir teisminio posėdžio metu, bet ir tokiu atveju tai nebūtų procesinis teismo sprendimas.

Antrasis šių sprendimų panašumas – juos jungiantis teisinio reglamentavimo bendrumas, – priimant abu sprendimus, nei Konstitucinio Teismo įstatyme⁷¹, nei Konstitucinio Teismo darbo reglamente nebuvo nuostatos dėl tokio procesinio dokumento priėmimo⁷². Konstitucinis Teismas abiem atvejais remiasi tiesiogiai Konstitucijos 102 straipsniu ir ES sutarčių nuostatomis. Paminėtinas mažas niuansas, kad

⁶⁷ Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 107-3964.

⁶⁸ 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1308/2013, kuriuo nustatomas bendras žemės ūkio produktų rinkų organizavimas ir panaikinami Tarybos reglamentai (EEB) Nr. 922/72, (EEB) Nr. 234/79, (EB) Nr. 1037/2001 ir (EB) Nr. 1234/2007. *ES oficialūs leidinys*, L 347, 20 12 2013.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos ūkio subjektų, perkančių–parduodančių žalią pieną ir prekiaujančių pieno gaminiais, nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 2015-11209. Žr. kartu su vėlesniais, 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimais.

⁷⁰ Paminėtina, kad pagal Konstitucinio Teismo kreipimąsi Teisingumo Teismo nagrinėjamoje byloje C-2/18 pateiktoje 2019 m. kovo 7 d. generalinio advokato Michal Bobek išvadoje siūloma į prejudicinius klausimus atsakyti, jog ES teisė aiškintina kaip draudžianti nacionalinės teisės aktą, koks nagrinėjamas šioje byloje. Skaitmeninis rinkinys, ECLI:EU:C:2019:180.

⁷¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas. *Vyriausybės žinios*, 1993, nr. 6-120. Tačiau, pvz., žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo Nr. I-67 28 ir 49 straipsnių pakeitimo įstatymą (*Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 2015-09619), eksplacitiškai 28 straipsnyje numatysiantį galimybę kreiptis į Žmogaus Teisių Teismą su prašymu pateikti konsultacinę išvadą bei 49 straipsnyje numatysiantį atidėti bylos nagrinėjimą dėl tokio kreipimosi. Be to, pavyzdžiui, Austrijos 1953 m. Konstitucinio Teismo akto 19a straipsnyje numatyta net ir tai, jog Austrijos Konstitucinio Teismo sprendimai kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą yra išsiunčiami bylos šalims, Teismas negali priimti sprendimų, kuriuos galėtų paveikti prejudicinis sprendimas. Austrijos Konstitucinio Teismo aktas [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/ErV/ERV_1953_85/ERV_1953_85.pdf>.

⁷² Paminėtina, kad Konstitucinio Teismo 2018 m. spalio 31 d. sprendimu Nr. 17B-1 Konstitucinio Teismo reglamento 127 bei 139 punktai buvo pakeisti ir papildyti, eksplacitiškai numatant sprendimų kreiptis į Teisingumo Teismą procedūrą (*Teisės aktų registras*, 2018, nr. 17528).

2007 m. sprendime Konstitucinis Teismas rėmėsi ir Konstitucinio Teismo įstatymo 1 ir 28 straipsniais. Po paskutinių Konstitucinio Teismo įstatymo pakeitimų Konstitucinio Teismo įstatymo 28 straipsnyje kreipimuisi į Teisingumo Teismą su prašymu pateikti prejudicinį sprendimą buvo nustatytas atskiras pagrindas, o 48 straipsnyje kreipimasis dėl prejudicinio sprendimo buvo numatytas kaip pagrindas atidėti bylos nagrinėjimą⁷³.

Trečiasis panašumas – abiem atvejais Konstitucinis Teismas dėl prejudicinio sprendimo priėmimo kreipėsi savo iniciatyva, o ne dėl to, kad ES teisės aiškinimo klausimą byloje kėlė pareiškėjai. Būtų galima paminėti ir sutapimą, kad abiem atvejais bylose pareiškėjai buvo Seimo narių grupė, o ginčijamas nacionalinis teisinis reglamentavimas, autoriaus vertinimu, siejasi su reikšmingais stambiojo verslo interesais.

Ketvirtasis panašumas, kuris, suprantama, yra objektyviai determinuotas bylos aplinkybių, yra tai, kad abiejų sprendimų atvejais kyla tik ES ordinarinės teisės aiškumo klausimas, t. y. abiem atvejais Konstitucinis Teismas kreipiasi su prašymu: a) dėl ES teisės išaiškinimo; b) dėl antrinės teisės aktų. Būtų galima teigti, kad, nors tai ir nacionalinės konstitucinės justicijos bylos, ES teisės prasme jos yra, autoriaus vertinimu, ordinarinio pobūdžio, jose nekeliama ES teisės galiojimo ar pagrindinių teisių apsaugos klausimų. Manytina, kad, pradėjus naudotis individualaus konstitucinio skundo institutu, Konstituciniame Teisme galėtų atsirasti bylų, keliančių ir ES teisės konstitucinės reikšmės klausimus.

Penktasis – septintasis panašumai laikytini subjektyviaisiais, nes yra nulemti ne objektyvių aplinkybių, o paties Konstitucinio Teismo veiklos. Taigi, penktasis panašumas sietinas su Konstitucinio Teismo atliekama ES teisės aktų analize. Abiejuose sprendimuose Konstitucinis Teismas nagrinėja ne tik konkrečias ES teisės aktų nuostatas, besisiejančias su pareiškėjo ginčijamu nacionaliniu reglamentavimu, bet ir ES teisės aktų priėmimo tikslus, nustatytus šių aktų preambulėse.

Šeštoju panašumu, manytina, vis dėlto būtų galima laikyti abiejų sprendimų rezultatyvumą, – abu Konstitucinio Teismo prašymai dėl prejudicinio sprendimo buvo Teisingumo Teismo priimti. Vis dėlto paminėtinas ir septintasis panašumas, kuris, autoriaus vertinimu, turi neigiamą atspalvį. Tai – laiko tarpas, skirtas Konstitucinio Teismo apsisprendimui kreiptis dėl prejudicinio sprendimo. Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 8 d. sprendimas priimtas konstitucinės justicijos byloje Nr.47/04, kurioje prašymas priimtas nagrinėti dar 2004 m. gruodžio 15 d., o Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 20 d. sprendimas priimtas konstitucinės justicijos byloje Nr. 11/2016, kurioje sprendimas dėl prašymo priėmimo priimtas 2016 m. rugpjūčio 29 d.

2.2. Skirtumai

Skirtingai nuo panašumų, skirtumai laikytini priklausančiais nuo Konstitucinio Teismo veiklos, išskyrus penktąjį skirtumą. Skirtumus galima pradėti identifikuoti nuo paties Konstitucinio Teismo kaip teisminės institucijos konstatavimo 2007 m. sprendime, kuriame Konstitucinis Teismas pagrindžia, kodėl jis turėtų būti laikomas teismu. O 2017 m. sprendime šio elemento visiškai nebelineka. Paaiškinimas būtų gana paprastas – Konstitucinio Teismo, kaip teisminės institucijos, vertinimas, atsižvelgiant į 2007 m. sprendimą buvo atliktas tik generalinės advokatės J. Kokott išvadoje, kurioje teigiama, jog „nėra jokių abejonių, kad Konstitucinis Teismas turi teismui būdingų požymių“⁷⁴. Paminėtina, kad Teisingumo

⁷³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo Nr. I-67 3, 13, 24, 28, 31, 32, 39, 40, 46, 48, 49, 53-1, 61, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 76, 84, 86, 88 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 67-1 ir 67-2 straipsniais įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2019, nr. 2019-12391.

⁷⁴ Generalinės advokatės J. Kokott 2008 m. birželio 12 d. išvada byloje C-239/07, *Teisingumo Teismo praktikos rinkinys*, 2008, I-07523.

Teismas, autoriaus nuomone, dėl akivaizdumo sprendime apskritai šio aspekto nevertina⁷⁵. 2017 m. sprendime Konstitucinis Teismas savo, kaip teisminės institucijos, apibūdinimo nepateikia, manytina, jau esant pirmajam precedentui.

Antra, Konstitucinis Teismas 2007 m. sprendime teigia, kad Konstituciniam Teismui „reikia išsiaiškinti“ direktyvos nuostatas, o 2017 m. sprendime Konstituciniam Teismui „klausimas yra svarbus“, taigi, autoriaus vertinimu, 2017 m. sprendime ši formuluoatė subtiliau parodo Konstitucinio Teismo poreikį gauti Teisingumo Teismo išaiškinimą⁷⁶. Tai pasakytina ir apie paties Konstitucinio Teismo vartojamą sprendimo formuluočių kūrimo būdus. Pirmajame sprendime naudojama pakankamai įpareigojanti klausimo formuluoatė „ar <...> turi būti aiškinamas kaip“, tuo tarsi suponuojant siauro, taip / ne tipo atsakymo tikimybę. Antrajame sprendime Konstitucinis Teismas savo klausimą formuluoja atviriau: „ar <...> gali būti aiškinama[s] kaip“, tuo suteikiant daugiau erdvės atsakymui, o kartu tarsi tikintis platesnės analizės ir gilesnio alternatyvų įvertinimo.

Trečia, 2007 m. sprendimas buvo persmelktas Konstitucijos viršenybės „nuotaikos“⁷⁷, pacituoiant Konstitucinio Teismo išaiškintą ES ir nacionalinės teisės kolizijos taisyklę, neišskiriant išlygos „išskyrus pačią Konstituciją“. Šią taisyklę, anot E. Šileikio, Konstitucinis Teismas 2007 m. sprendime „pernelyg preciziškai pacitavo“⁷⁸, o Teisingumo Teismas, pavartojant E. Jarašiūno terminologiją, šį Konstitucinio Teismo kreipimąsi „nudramatino“⁷⁹, – Konstitucijos viršenybės išlygos Teisingumo Teismo sprendime *Julius Sabatauskas ir kt.* neliko, nors pati kolizijos taisyklė Teisingumo Teismo ir buvo pacituota⁸⁰. Šis Teisingumo Teismo „akibroktas“ kurį laiką neliko Konstitucinio Teismo užmirštas⁸¹. Autoriaus vertinimu, nieko ypatingo neįvyko. Tai geriau suvokiama palyginus, pavyzdžiui, su Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 14 d. kreipimusi dėl prejudicinio sprendimo. Šiame kreipimesi, remiantis savo sprendimu *Honeywell* byloje, Teisingumo Teismui „primenama“, jog „prieš priimant *ultra vires* aktą Teisingumo Teismui turi būti suteikta galimybė aiškinti Sutartis, kaip spręsti dėl nagrinėjamų teisės aktų teisėtumo ar išaiškinimo pagal SESV 267 straipsnio procedūrą“⁸². Teisingumo Teismas apie šią citatą nė neužsiminė, savo sprendime viso labo paminėjęs Italijos vyriausybės poziciją, jog Teisingumo Teismas šio prašymo „negali nagrinėti, nes prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nepripažįsta Teisingumo Teismo pateikiamo atsakymo į šį prašymą galutinės ir įpareigojančios aiškinimo vertės“⁸³. Skirtingai nuo pirmojo 2007 m. sprendimo kreiptis į Teisingumo Teismą, 2017 m.

⁷⁵ Teisingumo Teismo 2008 m. spalio 9 d. sprendimas byloje C-239/07 *Julius Sabatauskas ir kt. ES oficialusis leidinys*, C 170, 21 07 2007.

⁷⁶ Teisingumo Teismo 2015 m. rugsėjo 9 d. sprendimas byloje C-160/14 *João Filipe Ferreira da Silva e Brito ir kt. ES oficialusis leidinys*, C 175, 10 06 2014. „Teisingumo Teismas nacionaliniams teismams teikia Sąjungos teisės išaiškinimą, būtiną pastariesiems priimant sprendimą dėl jų nagrinėjamų ginčų“, taip pat žr. SESV 267 straipsnio 3 dalies formuluoatę „klausimui iškilus“.

⁷⁷ KŪRIS, E. Europos Sąjungos teisė Lietuvos Respublikos <...>, p.693.

⁷⁸ ŠILEIKIS, E. Lietuvos Respublikos narystės <...>, p. 79.

⁷⁹ 2016 m. sausio 5 d. prof. Egidijaus Jarašiūno paskaita Konstituciniame Teisme „Europos Sąjungos Teisingumo teismo ir konstitucinių teismų bendradarbiavimas: kokias naujoves galima išvelti: *Melloni, Jeremy F. ir Gauweiler* ir kt. bylose?“ Paminėtina, kad žodžiu „nudramatino“ E. Jarašiūnas apibūdino Teisingumo Teismo poziciją Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo prašymo priimti prejudicinį sprendimą atžvilgiu.

⁸⁰ Jau minėtoje generalinės advokatės J. Kokott išvadoje į šią kolizijos taisyklę apskritai nėra jokios referencijos.

⁸¹ „Tačiau [Teisingumo Teismas] tiksliau nepacituoja, kad ši ES teisės aktų taikymo pirmenybė pagal Konstitucinio Teismo doktriną negalioja konstitucinėms nuostatoms“, žr. Konstitucinio Teismo nacionalinis pranešimas XVI Europos Konstitucinių teismų konferencijos kongrese, p. 24. [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.confueconstco.org/reports/rep-xvi/LB-Lituanie-MS.pdf>>.

⁸² Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 14 d. sprendimas 2 BvR 2728/13 [interaktyvus, Žiūrėta 2019-09-27] Prieiga per internetą <http://www.bverfg.de/e/rs20140114_2bvr272813en.html>.

⁸³ Žr. Teisingumo Teismo 2015 m. birželio 16 d. sprendimo byloje C-62/14 *Peter Gauweiler ir kt. prieš Deutscher Bundestag* 11 punktą. *ES oficialusis leidinys*, C 129, 28 04 2014. Paminėtina, kad Teisingumo Teismas, nepaisant šio ir kitų proceso šalių argumentų, prejudicinį sprendimą vis dėlto pateikė.

sprendime nebėra minėto Konstitucijos viršenybės leitmotyvo⁸⁴, jį keičia 2014 m. sausio 24 d. nutarime įtvirtintas Lietuvos visateisio dalyvavimo Europos Sąjungoje imperatyvas.

Ketvirta, 2007 m. sprendime Konstitucinis Teismas, autoriaus vertinimu, referuoja į Teisingumo Teismo pareigą „užtikrinti, kad būtų laikomasi teisės“, bei priimti prejudicinį sprendimą pagal dabartinį SESV 267 straipsnio 1 dalį: „Teisingumo Teismas turi jurisdikciją priimti prejudicinį sprendimą“⁸⁵. O 2017 m. sprendime Konstitucinis Teismas referuoja į savo pareigą kreiptis prejudicinio sprendimo: „Konstitucinis Teismas <...> privalo kreiptis į Teisingumo Teismą“ pagal SESV 267 straipsnio 3 dalį⁸⁶. Kaip jau minėta, tokią poziciją, autoriaus nuomone, lemia Konstitucinio Teismo pozicijos apsibrėžimas jau minėtame 2015 m. balandžio 3 d. nutarime⁸⁷, referavus į pareigą, o ne į galimybę kreiptis prejudicinio sprendimo.

Penktasis skirtumas, autoriaus vertinimu, yra vienintelis objektyvusis skirtumas, nes tiesiogiai sietinas tik su konstitucinės justicijos bylų aplinkybėmis, todėl turi tiek sudėtinių dalių, kiek skirtingos yra pačios bylos. Pirmuoju sprendimu Konstitucinis Teismas prašo išaiškinti ES direktyvos nuostatas, o antruoju – reglamento, tiesiogiai taikomo ES teisės akto, nuostatas. Pirmame sprendime tėra keliamas vienas klausimas, todėl kreipiamasi „šiuo klausimu“, antrame sprendime Konstitucinis Teismas kelia du klausimus, todėl ir kreipiamasi yra „šiais klausimais“. Vis dėlto paminėtina, kad abu klausimai 2017 m. sprendime yra pateikiami dėl tos pačios ES reglamento 148 straipsnio 4 dalies.

Galiausiai, šeštasis skirtumas sietinas su Konstitucinio Teismo vykdoma ES teisės aktų analize. Jau minėta, kad abu sprendimus sieja tai, kad Konstitucinis Teismas gilinasi ne tik į bylai aktualias ES teisės nuostatas, bet ir į šių aktų tikslus. Vis dėlto 2017 m. sprendime Konstitucinis Teismas, nors ir minimaliai, tačiau įsitikina ES teisės akto teisiniu pagrindu, atitinkamomis sutarčių nuostatomis, o tai, autoriaus nuomone, jau yra pats reikšmingiausias kokybinis skirtumas, nes parodo Konstitucinio Teismo potencialą vykdyti netiesioginę ES teisės aktų teisėtumo patikrą (apie šią galimybę – kitoje dalyje).

3. Prejudicinio dialogo potencialas

Kaip ir minėta, Konstitucinio Teismo kreipimasis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą turėtų būti suprantamas tik kaip dviejų lygiaverčių partnerių dialogas, kuris turi, autoriaus nuomone, iki šiol kompleksiskai ne(į)vertintą potencialą. Šį potencialą, be kita ko, atskleidžia ir Konstitucinio Teismo galimybė (nors ir netiesioginė) įgyvendinti ES teisės aktų teisėtumo patikrą, taip pat konstituciniu dialogu pasiekti „specialiųjų taisyklių“⁸⁸ iš bendros ES teisės, tačiau, paminėtina ir kita šio dialogo pusė – prejudicinis sprendimas saisto ir patį Konstitucinį Teismą.

⁸⁴ Bet „nėra jokio pagrindo teigti, kad Konstitucinis Teismas būtų kada nors paneigęs Konstitucijos viršenybę“, žr. ŽALIMAS, D. Tarptautinės ir Europos Sąjungos <...> p. 300–301, kaip reakciją į Konstitucinio Teismo teisėjo E. Šileikio atskirąją nuomonę dėl Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimo.

⁸⁵ Tokia formuluotė grindžiama pagal dabartinio SESV 267 straipsnio 1 dalį: „Teisingumo Teismo jurisdikcijai priklauso priimti prejudicinį sprendimą <...>“.

⁸⁶ Taip Konstitucinis Teismas referuoja į SESV 267 straipsnio 3 dalį: „<...> nagrinėjant bylą valstybės narės teisme, kurio sprendimas pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiamas teismine tvarka, tas teismas dėl jo kreipiasi į Teismą.“

⁸⁷ Konstitucinio Teismo 2015 m. balandžio 3 d. nutarimas. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 2015-05147.

⁸⁸ Sąvokos „specialioji taisyklė“ vartojimas yra sąlyginis, taip bandoma apibūdinti situaciją, kai Teisingumo Teismas nustato specialiąsias, tik vieneteinei konkrečiai situacijai ir konkrečioms subjektams taikytiną ES teisės aiškinimą. Tačiau, kadangi šis aiškinimas laikytinas itin individualizuotu, dėl savo ypatingų aplinkybių iš esmės gali būti netgi netaikytinas kitiems subjektams be atskiro Teisingumo Teismo išaiškinimo. Autoriaus vertinimu, tai yra itin siaurinančiai individualizuota specialioji sąlyga arba specialioji taikymo taisyklė, vis dėlto savo esme nepaneigianti ES teisės vienovės.

3.1. ES teisės aktų teisėtumo patikra

Pirmiausia, autoriaus nuomone, reikėtų pradėti nuo reikšmingo aspekto, būtent to, kad prejudicinio sprendimo instrumentas nėra skirtas tik ES teisei aiškinti. Pagal SESV 267 straipsnį Teisingumo Teismo kompetencija tik aiškinti nuostatas apibrėžiama išimtinai sutarčių atžvilgiu (SESV 267 straipsnio 1 dalies a punktas), o visų kitų teisės aktų atžvilgiu Teisingumo Teismo kompetencija yra platesnė – jis ne tik aiškina šiuos aktus, bet ir priima sprendimą dėl šių aktų galiojimo (SESV 267 straipsnio 1 dalies b punktas). Prejudicinio sprendimo instrumentas konstitucinėje jurisprudencijoje pirmiausia turėtų būti vertintinas ir kaip reikšminga potenciali Konstitucinio Teismo prerogatyva suabejoti ES teisės aktų teisėtumu, suprantama, jeigu ES teisės klausimas iškyla konstitucinės jurisprudencijos byloje⁸⁹. Manytina, kad ši prerogatyva taps reikšminga Lietuvoje pradėjus naudotis individualaus konstitucinio skundo institutu. Tokie pamąstymai nėra vien teorinis konstruktas. Puikiausias pavyzdys galėtų būti Teisingumo Teismo sprendimas sujungtose bylose *Digital Rights Ireland* ir *Seitlinger ir kt.*, juo Teisingumo Teismas pripažino 2006 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2006/24/EB negaliojančia⁹⁰. Atkreiptinas dėmesys, pripažino negaliojančiomis ne atskiras šio teisės akto nuostatas, o visą teisės aktą visa apimtimi. Paminėtina, kad vienas iš šios prejudicinio sprendimo procedūros iniciatorių buvo ir Austrijos Konstitucinis Teismas (*Verfassungsgerichtshof*). Po šio prejudicinio sprendimo Austrijos Konstitucinis Teismas pripažino Telekomunikacijų įstatymo ir Saugumo policijos įstatymo nuostatas prieštaraujančiomis Austrijos konstitucijai⁹¹.

Šis iliustratyvus pavyzdys turi ir kitą pusę. Austrijos Konstitucinis Teismas kreipėsi konstitucinės justicijos byloje siekdamas išsiaiškinti šios direktyvos suderinamumą su ES Pagrindinių teisių chartijos nuostatomis, ypač ta apimtimi, kuria keliamas klausimas dėl pagrindinių teisių apribojimo proporcingumo⁹². Austrijos Konstitucinio Teismo kreipimasis su prašymu priimti prejudicinį sprendimą buvo tik teisinių sprendimų kitose ES valstybėse tąsa. Pavyzdžiui, Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas (*Bundesverfassungsgericht*) buvo pripažinęs ES teisę perkeliančias Telekomunikacijų įstatymo ir Baudžiamojo proceso kodekso nuostatas prieštaraujančiomis Vokietijos Pagrindiniam Įstatymui⁹³. Čekijos Konstitucinis Teismas (*Ustavni Soud*) pripažino Elektroninių ryšių akto ir jį papildančio reglamento nuostatas prieštaraujančias Čekijos Konstitucijai⁹⁴. Paminėtina, kad tokius sprendimus buvo priėmę ir Kipro Aukščiausiasis Teismas, Bulgarijos Aukščiausiasis administracinis teismas, Rumunijos Konstitucinis

⁸⁹ Paminėtina, kad Teisingumo Teismas teisės akto sąvoką aiškina plečiamai, pvz., jau minėtame Teisingumo Teismo 2015 m. birželio 16 d. sprendime C-62/14 pagal Vokietijos Federacinio Konstitucinio teismo prašymą iš esmės remiantis pranešimu spaudai dėl paskelbtos vyriausybės obligacijų pirkimo programos, t. y. nesant pačių sprendimų (kaip teisės aktų), įgyvendinančių vyriausybės obligacijų pirkimo antrinėse rinkose programą. Nepaisant dalies ES valstybių narių prieštaravimo, Teisingumo Teismas šį kreipimąsi pripažino priimtiniu ir pateikė ES teisės išaiškinimą. *ES oficialusis leidinys*, C 129, 28 04 2014. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad „Nacionaliniai teismai nėra kompetentingi patys pripažinti Bendrijos institucijų aktus negaliojančiais“, žr. Teisingumo Teismo 1987 m. spalio 22 d. sprendimą byloje C-314/85 *Foto-Frost* prieš *Hauptzollamt Lübeck-Ost*, *Teisingumo Teismo praktikos rinkinys*, 1987-04199.

⁹⁰ Teisingumo Teismo 2014 m. balandžio 8 d. sprendimas sujungtose bylose C-293/12 ir C-594/12 *Digital Rights Ireland Ltd* prieš *Minister for Communications, Marine and Natural Resources* ir *kt.* ir *Kärntner Landesregierung* ir *kt.* *Skaitmeninis rinkinys*, ECLI:EU:C:2014:238.

⁹¹ Austrijos Konstitucinio Teismo 2014 m. birželio 27 d. sprendimas byloje G 47/2012 [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <https://www.vfgh.gv.at/downloads/VfGH_G_47-2012_ua_Erk_VRDspeicherung_EN.pdf>.

⁹² Žr. Teisingumo Teismo 2014 m. balandžio 8 d. sprendimo sujungtose bylose C-293/12 ir C-594/12 *Digital Rights Ireland Ltd* 1<...> 9–20 punktus. *Skaitmeninis rinkinys*, ECLI:EU:C:2014:238.

⁹³ Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2010 m. kovo 2 d. sprendimas byloje 1 BvR 256/08. [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27] Prieiga per internetą <http://www.bverfg.de/e/rs20100302_1bvr025608en.html>.

⁹⁴ Čekijos Konstitucinio Teismo 2011 m. kovo 22 d. sprendimas byloje Pl. ÚS 24/10 [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/Decisions/pdf/Pl_US_24-11.pdf>.

Teismas. Po Teisingumo Teismo sprendimo nacionalinės nuostatos prieštaraujančiomis konstitucinėms normoms buvo pripažintos Slovėnijoje, Lenkijoje, Belgijoje ir Slovakijoje⁹⁵. Iš esmės pagrindinė visų šių konstitucinių teismų sprendimų motyvacija remiasi neproporcingu žmogaus teisių ribojimu. Galėtų kilti klausimas, ar, pavyzdžiui, Lietuvos nacionalinis įstatyminis reglamentavimas, perkeliantis Teisingumo Teismo negaliojančia pripažintos direktyvos nuostatas, laikytinas nepriekaištingu Konstitucijoje įtvirtintų garantijų atžvilgiu? Konstitucinis Teismas negalėtų atsakyti į šį klausimą, kol į jį nesikreipė bent vienas Konstitucijos 106 straipsnio pirmojoje dalyje numatytų subjektų. Tarp šioje dalyje nustatytų subjektų yra ir teismai, kurie galėtų kreiptis į Konstitucinį Teismą, jeigu ordinariniam teismui kiltų abejonių dėl tokio reglamentavimo konstitucingumo. Autoriaus nuomone, svarstyтина, ar Konstitucijos 106 straipsnis negalėtų būti interpretuojamas plačiau, o būtent, kad Teisingumo Teismo sprendimai, kuriais konstatuojamas ES teisės aktų ar tam tikrų jų nuostatų, kurios turi būti perkeltos į nacionalinę teisę⁹⁶, neteisėtumas, galėtų būti interpretuojami kaip (ordinarinio) teismo kreipimasis į Konstitucinį Teismą pagal Konstitucijos 106 straipsnį dėl nacionalinės teisės akto konstitucingumo įvertinimo. Tai reikštų, kad, pavyzdžiui, Teisingumo Teismui pripažinus kurią nors ES direktyvą ar tam tikras jos nuostatas negaliojančiomis dėl prieštaravimo Sutartims (tokiu būdu darant skirtumą nuo kitų galimų ES direktyvos pripažinimo negaliojančia pagrindų pagal SESV 263 straipsnio 2 dalį), toks Teisingumo Teismo sprendimas galėtų būti laikomas teismo kreipimusi į Konstitucinį Teismą su prašymu iširti, ar teisės aktas, priimtas įgyvendinant direktyvą, pripažinta negaliojančia, neprieštaruja Konstitucijai. Galbūt ši siūloma interpretacija ir labai drąši, implikuojanti vieną didžiausių politinės valdžios „baubų“ – teisminių aktyvizmą, tačiau svarstyтина, ar toks platesnis interpretavimas būtų nesuderinamas su Konstitucijos preambulėje nustatytu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiu.

Manome, kad būtų tinkama paminėti dar vieną niuansą. Nors šiame straipsnyje nagrinėjamas prejudicinio sprendimo instrumentas konstitucinėje jurisprudencijoje, vis dėlto svarbu akcentuoti, kad teisę ar pareigą kreiptis prejudicinio sprendimo (pirmiausia) turi ir ordinariniai teismai. Atitinkamai tais atvejais, kai byla yra išimtinai susijusi su ordinarinės ES teisės aiškinimu ir ordinariniu nacionaliniu reglamentavimu, ordinariniai teismai patys, pasitelkę prejudicinį sprendimą, turėtų išsiaiškinti ES teisės turinį, o ne mėginti perkelti šią pareigą Konstituciniam Teismui. Tikėtina, kad tokia teismų praktika susiformuos⁹⁷.

3.2. Nacionalinio savitumo apsauga

Europos Sąjungos sutarties 4 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad ES „gerbia valstybių narių <...> nacionalinį savitumą, neatsiejamą nuo <...> konstitucinių jų struktūrų“. Taip pirminė teisė, autoriaus nuomone, sudaro galimybę teisiniu dialogu su Teisingumo Teismu pasiekti individualias „specialiąsias taisykles“⁹⁸ bendrai taikomoje ES teisėje, tuo pat metu nepaneigiant ES teisei būdingų bruožų.

⁹⁵ Plačiau žr. MOLEK, P. Czech Constitutional Court Unconstitutionality of the Czech Implementation of the Data Retention Directive; Decision of 22 March 2011, Pl. ÚS 24/10. *European Constitutional Law Review*, 2012, Vol. 8 (2), p. 342–344; GRZELAK, A. Data Retention Saga Continues: Decision of the Polish Constitutional Tribunal of 30 July 2014 in Case K 23/11. *European Public Law*, 2016, Vol. 22 (3), p. 475–477; ir kt. Taip pat paminėtinas ir Švedijos, kurioje konstitucinę priežiūrą vykdo bendrosios kompetencijos teismai, Stokholmo apeliacinio administracinio teismo kreipimasis prejudicinio sprendimo bei Teisingumo Teismo 2016 m. gruodžio 21 d. sprendimas sujungtose bylose C-203/15 ir C-698/15 *Tele2 Sverige AB* prieš *Post-och telestyrelsen* ir *Secretary of State for the Home Department* prieš *Tom Watson* ir kt. ECLI:EU:C:2016:970.

⁹⁶ Autoriaus nuomone, remiantis SESV 288 straipsnyje įtvirtintų ES teisės aktų formų apimtyje, ši situacija nagrinėtina tik direktyvų atžvilgiu.

⁹⁷ Taip pat žr. 114 nuorodą.

⁹⁸ Dėl šios sąvokos vartojimo sąlygiškumo žr. 88 nuorodą.

Suprantama, kai ES teisėkūroje paliečiami nacionalinio savitumo ar konstitucinių struktūrų klausimai, pirmiausia turi reaguoti vykdomoji ir įstatymų leidžiamoji valdžia. Šių valdžių galimybės ir priemonių arsenalas – ne šio tyrimo objektas, o, autoriaus nuomone, teisminės priemonės, ypač konstitucinė teisena, vertintinos kaip paskutinė galimybė.

Autoriaus vertinimu, nacionalinio savitumo sąvoka yra du labai svarbūs teisės sistemų sąveikos elementai, kuriuos sąlygiškai būtų galima pavadinti pozityviuoju ir negatyviuoju. Pirmiausia aptartinas pozityvusis elementas, kuriam iliustruoti būtų galima pateikti tris reikšmingus pavyzdžius. Teisingumo Teismas sprendime *Omega* byloje nustatė, kad „ekonominė veikla, susijusi su žaidimų, kuriuose yra imituojamas nužudymas, eksploatacija komerciniais tikslais kelia grėsmę žmogaus orumui, viešosios tvarkos apsaugos pagrindu priimta šią veiklą draudžianti nacionalinė priemonė neprieštarauja ES teisei“⁹⁹. Būtent prejudicinis sprendimas, priimtas nacionalinio teismo prašymu¹⁰⁰, argumentuotu pirmiausia konstitucinio žmogaus orumo principo apsauga, tapo galimybe nepažeidžiant ES teisės vieningumo principo pasiekti individualią „specialiąją taisyklę“¹⁰¹.

Kitas konstruktyvus teisminio dialogo pavyzdys galėtų būti Teisingumo Teismo sprendimas *Taricco II* byloje¹⁰². Šioje byloje Teisingumo Teismas nagrinėjo Italijos Konstitucinio Teismo (*Corte Costituzionale*) prašymą priimti prejudicinį sprendimą¹⁰³ dėl SESV 325 straipsnio ir *Taricco I* byloje priimto Teisingumo Teismo prejudicinio sprendimo, numaćiusio pareigą nacionaliniams teismams netaikyti nacionalinės teisės nuostatų dėl senaties. Italijos Konstitucinis Teismas savo prašymo argumentaciją dėl griežtesnio baudžiamojo įstatymo grįžtamosios galios, valstybės kompetencijos nustatyti senaties ir esminius proceso terminus, be kita ko, sustiprino ir konstitucinio savitumo argumentais¹⁰⁴. Teisingumo Teismas neignoravo Italijos Konstitucinio Teismo argumentų, tačiau juos savaip pateikė savo sprendime¹⁰⁵, galiausiai nacionalinio savitumo argumentus sprendime elegantiškai pakeitęs „bendrų valstybių narių konstitucinių tradicijų dalimi“¹⁰⁶, pripažino, jog galima „specialioji taisyklė“ *Taricco I* sprendimui, jeigu būtų pažeidžiamas *nullum crimen, nulla poena sine lege* principas. Kad būtų išlaikytas objektyvumas, paminėtina, jog tokio autoriaus požiūrio oponentai galėtų teigti, kad *Taricco II* sprendimu buvo išaiškintas (blogiausiu atveju – reinterpretuotas) *Taricco I* sprendimas, nes pats Teisingumo Teismas šioje situacijoje nepavartojo nacionalinio savitumo kategorijos¹⁰⁷. Toks argumentas vertinti-

⁹⁹ Teisingumo Teismo 2004 m. spalio 14 d. sprendimas byloje C-36/02 *Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH* prieš *Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn*. *ES oficialusis leidinys*, C 109, 04 05 2002.

¹⁰⁰ Kad būtų išlaikytas objektyvumas, paminėtina, kad šioje byloje prejudicinio sprendimo kreipėsi ne konstitucinės priežiūros institucija, o Vokietijos Federalinis administracinis teismas (*Bundesverwaltungsgericht*). Teisingumo Teismo 2004 m. spalio 14 d. sprendimo byloje C-36/02 *Omega Spielhallen* <...> 84 punktą.

¹⁰¹ „Todėl tokia nuostata, kaip antai suformuluota Vokietijos Konstitucijoje, pagal kurią, bent jau daugumos doktrinos atstovų nuomone, pagarba žmogaus orumui ir jo apsauga, kaip ji įtvirtinta Pagrindinio įstatymo 1 straipsnyje, yra ne tik „pagrindinis konstitucinis principas“, bet ir savarankiška pagrindinė teisė, yra laikytina išimtimi.“

¹⁰² Teisingumo Teismo 2017 m. gruodžio 5 d. sprendimas byloje C-42/17 <...>. Atkreiptinas dėmesys, kad byla buvo nagrinėjama pagreitinta prejudicinio sprendimo priėmimo procedūros tvarka.

¹⁰³ Italijos Konstitucinio Teismo 2016 m. lapkričio 26 d. sprendimas [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <https://www.cortecostituzionale.it/documenti/download/doc/recent_judgments/O_24_2017.pdf>.

¹⁰⁴ Pvz.: [Italijos Konstitucinio Teismo] „įsitikinimas, <...> jog taisyklė, numanoma iš SESV 325 straipsnio, taikytina tik jeigu ji dera su valstybių narių konstituciniu savitumu, ir tos valstybės kompetentingoms institucijoms priklauso atlikti šį vertinimą“. Italijos Konstitucinio Teismo 2016 m. lapkričio 26 d. sprendimo 7 punktą.

¹⁰⁵ Pvz.: „*Corte costituzionale* (Konstitucinis Teismas) abejoja dėl tokio sprendimo suderinamumo su aukščiausiais Italijos konstitucinės sistemos principais ir neatimamų asmens teisių gerbimu“, žr. Teisingumo Teismo 2017 m. gruodžio 5 d. sprendimo byloje C-42/17 <...> 13 punktą.

¹⁰⁶ Žr. Teisingumo Teismo 2017 m. gruodžio 5 d. sprendimo byloje C-42/17 <...> 53 punktą.

¹⁰⁷ *Taricco II* bylos kontekste būtų galimi ir svarstymai, ar nacionalinio savitumo kategorija kaip „specialioji taisyklė“ turėtų būti siejama tik su konkrečios valstybės konstitucine tradicija, ar vis dėlto gali būti būdinga ir keltui (daugėtui) valstybių.

nas, tačiau autorius *Taricco II* sprendimo situaciją vertina pirmiausia iš Italijos Konstitucinio Teismo argumentavimo ir motyvų, nes šiame straipsnyje nagrinėjamos būtent konstitucinių teismų galimybės.

Kaip trečioji iliustracija galėtų būti Teisingumo Teismo sprendimas *Vardyn* byloje¹⁰⁸. Šios bylos svarbą yra paminėjęs ir Teisingumo Teismo pirmininkas K. Lenaerts Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. ataskaitiniame renginyje¹⁰⁹, išskyręs šią bylą kaip vieną iš trijų svarbiausių „lietuviškų“ bylų Teisingumo Teisme, akcentavo kultūrinio ir nacionalinio identiteto svarbą. Šioje byloje Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas kreipėsi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą dėl Tarybos direktyvos 2000/43/EB ir EB steigimo sutarties aiškinimo tiek, kiek tai susiję su asmenvardžių rašymu civilinės būklės aktuose. Sprendime referuodamas, be kita ko, ir į Konstituciją bei Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimą¹¹⁰, įvertindamas Lietuvos Vyriausybės argumentus dėl lietuvių kalbos kaip konstitucinės vertybės, Teisingumo Teismas nusprendė, jog SESV 21 straipsnis nedraudžia tokio nacionalinio reglamentavimo, kuriuo remiantis asmens vardai ir pavardės pateikiami tos valstybės civilinės būklės aktų įrašuose, tačiau įpareigojo vertinti tokio reglamentavimo būtinumą ir proporcingumą. Teisinių sistemų darnai sėkmingai¹¹¹ pasibaigusi *Vardyn* byla indikuoja ir potencialų pavojų, kai ordinariniai teismai gali kreiptis prejudicinio sprendimo į Teisingumo Teismą klausimu, kuris gali būti ir Konstitucinio Teismo prerogatyva. Tokią galimybę nacionaliniai teismai turi remdamiesi SESV 267 straipsniu ir Teisingumo Teismo sprendimu garsiojoje *Amministrazione delle Finanze dello Stato v. Simmenthal SpA (Simmenthal II)* byloje¹¹².

Taigi šioje situacijoje yra dvi galimybės. Pirma, Konstitucinis Teismas konkrečioje srityje yra suformavęs oficialią konstitucinę doktriną. Ši situacija nėra potencialiai pavojinga, nes nacionalinis teismas ir atstovaujanti Lietuvos pozicijai Teisingumo Teisme institucijos turi galimybių pateikti visą reikiamą informaciją apie Konstitucijos nuostatas ir oficialią konstitucinę doktriną¹¹³. Suprantama, gali likti abejonių, ar kuris nors kitas subjektas negu pats Konstitucinis Teismas gali geriau, tiksliau ir autentiškiau pateikti su konkrečiu prejudiciniu klausimu susijusią (bylai aktualią) oficialią konstitucinę doktriną. Tačiau daug sudėtingesnė galėtų būti situacija, kai konkrečiu galinčiu patekti į konstitucinio savitumo kategoriją klausimu Konstitucinis Teismas dar nėra suformulavęs konstitucinės doktrinos, o ordinarinis teismas kreipiasi prejudicinio sprendimo į Teisingumo Teismą. Autoriaus vertinimu, tokios situacijos sprendimo būdas galiausiai vis tiek turės būti rastas ir tais atvejais, kai prejudiciniu sprendimu reikšmingai gali būti paliečiama oficialioji konstitucinė doktrina, o ypač konstitucinis savitumas,

¹⁰⁸ Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 12 d. sprendimas byloje C-391/09 *Malgožata Runevič-Vardyn ir Lukasz Pawel Wardyn prieš Vilniaus miesto savivaldybės administracija ir kt. ES oficialusis leidinys*, C 312, 19 12 2009.

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. ataskaitinis renginys [interaktyvus, Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=KsI_XOn27o0&t=2412s>, žr. 36 min.

¹¹⁰ Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 1999, nr. 90-2662.

¹¹¹ Atkreiptinas dėmesys, kad generalinis advokatas N. Jaaskinen savo 2010 m. gruodžio 16 d. išvadoje Teisingumo Teismui siūlė nuspręsti, jog pirminės teisės nuostata turėtų būti aiškinama taip, kad „valstybei narei draudžiama (pažym. aut.) savo teisės aktuose numatyti, jog civilinės būklės aktų įrašuose kitos valstybės narės piliečio vardas ar pavardė arba jos piliečio, sudariusio santuoką su kitos valstybės narės piliečiu, pasirinkta sutuoktinio pavardė gali būti rašomi tik nacionalinės kalbos rašmenimis“. *Teisingumo Teismo praktikos rinkinys*, 2011 I-03787.

¹¹² „Taigi su Bendrijos teisės pagrindą sudarančiais reikalavimais yra nesuderinama bet kokia nacionalinės teisės sistemos nuostata ar bet kokia teisės aktų, administracinė ar teismų praktika, galinti susilpninti Bendrijos teisės veiksmingumą, atimant iš turinčio jurisdikciją taikyti šią teisę nacionalinio teismo galią daryti viską, kas ją taikant reikalinga tam, jog nebūtų taikomos nacionalinės teisės aktų nuostatos, galinčios sudaryti kliūtį visapusiškam Bendrijos teisės normų veiksmingumui“. Teisingumo Teismo 1978 m. kovo 9 d. sprendimas byloje C-106/77 *Amministrazione delle Finanze dello Stato* prieš *Simmenthal SpA*, 22 punktas [interaktyvus, Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <https://curia.europa.eu/arrets/TRA-DOC-LT-ARRET-C-0106-1977-200406992-05_03.html>.

¹¹³ Teisingumo Teismas turi atsižvelgti į šių prejudicinių klausimų faktines ir teisines aplinkybes, nurodytas sprendime pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą (Teisingumo Teismo 2017 m. spalio 26 d. sprendimo C-39/16 *Argenta Spaarbank. Skaitmeninis rinkinys*, ECLI:EU:C:2017:813, 38 punktas).

prejudicinio sprendimo kreiptusi tiesiogiai Konstitucinis Teismas. Tai galėtų būti pasiekta formuojant Teisingumo Teismo teisminę praktiką¹¹⁴ arba pakeičiant steigiamąsias sutartis, tačiau, kaip minėta įžangoje, pastarasis aspektas straipsnyje nėra nagrinėjamas.

Nacionalinis savitumas gali būti aptariamas ir kaip negatyvioji kategorija. Šiuo atveju nacionalinio savitumo kategorija tampa galima „išlyga“ ES teisės pirmenybės sampratoje. Apibūdinant itin glaustai, negatyvioji nacionalinio savitumo kategorija, autoriaus nuomone, paremta suvokimu, kad tam tikra valstybių narių kompetencija niekada¹¹⁵ negali būti perduota ES. Negatyviosios nacionalinio savitumo sąlygos iškėlimas, autoriaus vertinimu, laikytinas paskutiniu žingsniu prieš galimą konfliktą tarp teisės sistemų. Nacionalinis savitumas, pagal E. Jarašiūną, gali būti suvokiamas kaip „identifikacinis konstitucinis branduolys“¹¹⁶. I. Jarukaitis nacionalinį savitumą apibrėžia kaip tam tikras pamatinės vertybes ir galias, kurios nacionalinių konstitucijų požiūriu negali būti paneigtos ar perkeltos į virš-nacionalinį lygmenį¹¹⁷, taip pat teigia, kad neatsiejama nacionalinio tapatumo dalis yra nacionalinės konstitucinės tradicijos¹¹⁸. E. Kūris tiesiog pažymi ir akcentuoja pagarbą nacionaliniam tapatumui ir konstitucinėms tradicijoms¹¹⁹.

Nacionalinio tapatumo teisinė išraiška – Konstitucija¹²⁰, tačiau aptariamos kategorijos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje kol kas nėra. Paminėtina, kad Konstitucinio Teismo praktikoje vartojama bent keletas sąvokų, artimų nacionaliniam savitumui: „konstituciškai svarbus tikslas“¹²¹, „konstitucinė vertybė“¹²², „pagrindinė konstitucinė vertybė“¹²³, „ypatinga konstitucinė vertybė“¹²⁴, „pamatinė konstitucinė vertybė“¹²⁵. Autoriaus nuomone, būtent sąvoka „pamatinė konstitucinė vertybė“ laikytina, jeigu ne tapačia savo turiniu nacionalinio savitumo kategorijai, tai bent itin artima. Pamatinės konstitucinės vertybės neabejotinai yra valstybės nepriklausomybė, demokratija ir respublika, taip pat žmogaus teisių ir laisvių prigimtinio pobūdžio pripažinimo principas¹²⁶, šiai vertybių kategorijai

¹¹⁴ Atkreiptinas dėmesys, kad, atsižvelgiant į Teisingumo Teismo 2010 m. birželio 22 d. sprendimą sujungtose byloje *Aziz Melki* (C-188/10) ir *Sélim Abdeli* (C-189/10). *Skaitmeninis rinkinys*, ECLI:EU:C:2010:363, būtų svarių argumentų dėl tokios praktikos nustatymo teisėkūrinio keliu. Kita vertus, neatmestina teorinė prielaida, jog ateityje ir Teisingumo Teismas ryškų nacionalinio savitumo elementą turinčioms byloms nustatys specialų režimą, pavyzdžiui, galimybę Teisingumo Teismo paprašyti nacionalinio Konstitucinio Teismo išvados, tačiau, manytina, tai būtų susiję su teisėkūros iniciatyvomis, nes pagal dabartinį Teisingumo Teismo procedūros reglamentą būtų galima įgyvendinti nebet per ekspertizės (70–71 straipsniai) institutą. 2012 m. rugsėjo 25 d. Teisingumo Teismo procedūros reglamentas (*ES oficialusis leidinys*, L 265, 29 09 2012).

¹¹⁵ Be valstybių konstitucijų pakeitimų, pagal tose konstitucijose numatytas taisykles, – *aut. pat.*

¹¹⁶ JARAŠIŪNAS, E. Pagarba nacionaliniam tapatumui pagal Europos Sąjungos teisę: aiškinimo potencialas ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija. *Teisė*, 2014, t. 93, p. 24.

¹¹⁷ JARUKAITIS, I. Pagarba valstybių narių nacionaliniam tapatumui kaip bendrasis Europos Sąjungos principas. *Iš Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisei sistemai*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2014, p. 565.

¹¹⁸ JARUKAITIS, I. Europos Sąjungos teisės inkorporavimo ir taikymo Lietuvos Respublikoje konstituciniai pagrindai. *Justitia*, 2006, nr. 4 (62), p. 48.

¹¹⁹ KŪRIS, E. Europos Sąjungos teisė Lietuvos Respublikos <...>, p. 673.

¹²⁰ JARAŠIŪNAS, E. Pagarba nacionaliniam tapatumui <...>, p. 15.

¹²¹ Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2009, nr. 106-4434.

¹²² Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 102-3957, Konstitucinio Teismo 2012 m. kovo 29 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 40-1973. ir kt.

¹²³ Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2009, nr. 115-4888.

¹²⁴ Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 5 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 52-2025.

¹²⁵ Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 19 d. sprendimas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 152-7779, 2014 m. sausio 24 d. nutarimas. *Teisės aktų registras*, 2014, nr. 2014-00478. ir kt.

¹²⁶ Šios pamatinės konstitucinės vertybės, atskleistos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 19 d. sprendime (*Valstybės žinios*, 2012, nr. 152-7779), Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarime (*Teisės aktų registras*, 2014, nr. 2014-00478), Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarime papildytos konstitucine išlyga: „išskyrus atvejį, kai Konstitucijos 148 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka būtų keičiamas Konstitucijos 1 straipsnis ir Konstitucinio įsta-

priskirtina ir žmogaus gyvybė¹²⁷. Manytina, kad pamatinės konstitucinės vertybės statusą turi ir kiek kitokia lingvistinė konstrukcija, „ypatinga konstitucinė vertybė“, pažymėta lietuvių kalba. Nors pagal Konstitucinio Teismo jurisprudencijos tekstinę formą į pamatinių konstitucinių vertybių kategoriją galimai patektų ir reikšmingiausi valstybės interesai¹²⁸ bei asmens teisė atsakingai rinktis¹²⁹, autoriaus nuomone, abejotina, kad jos yra pamatinės konstitucinės vertybės.

Nacionalinio savitumo kategorijos nustatymas ir plėtojimas, autoriaus nuomone, yra labiau Konstitucinio Teismo prerogatyva¹³⁰, tačiau galimas (netgi pageidautinas) ir platesnis mokslinis diskursas, padedantis susiformuoti nacionalinio savitumo kategorijai. Būtent ši kategorija, autoriaus vertinimu, gali būti atsakymas, atliepantis į pagrįstą E. Kūrio nerimą dėl „besąlygiško nacionalinės konstitucinės tvarkos subordinavimo ES teisei“ ir „nacionalinės konstitucijos savasties praradimo“¹³¹. Tokios kategorijos nustatymas pirmiausia lemtų kur kas aiškesnes gaires vykdomajai ir įstatymų leidžiamajai valdžiai ES teisėkūros procese, o teisminei valdžiai – kreipiantis dėl prejudicinių sprendimų į Teisingumo Teismą. Manytina, kad į šias gaires atsižvelgtų ir Teisingumo Teismas. Visiškai pritarina I. Jarkaičio nuomonei, kad puiki proga nacionalinio savitumo kategorijai įvertinti (įtvirtinti) būtų *ex-ante* steigiamųjų sutarčių projektų vertinimas prieš jas ratifikuojant Seime¹³². Neatsižvelgiant į nacionalinio savitumo sampratos turinį, procedūrinė nacionalinio savitumo kategorijos apsauga, autoriaus nuomone, yra išskirtinė Konstitucinio Teismo prerogatyva, o prejudicinis sprendimas – svarbiausias instrumentas šiai prerogatyvai įgyvendinti¹³³.

3.3. Teisingumo Teismo jurisprudencija kaip Lietuvos teisės aiškinimo šaltinis

E. Kūrio, tiesa, vertinusio Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją, nuomone, ši jurisprudencija nėra Lietuvos konstitucinės teisės šaltinis, ji – Lietuvos konstitucinės teisės aiškinimo šaltinis, o tai lemia „tylų“ Konstitucinio Teismo įsipareigojimą kiekvienoje susijusioje byloje atsižvelgti į šią jurisprudenciją¹³⁴. Ši E. Kūrio pozicija, autoriaus vertinimu, atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimą¹³⁵, pritaikytina ir Teisingumo Teismo jurisprudencijai. Konstitucinio Teismo naratyvas, kad Teisingumo Teismo jurisprudencija, kaip teisės aiškinimo šaltinis, yra svarbi ir Lietuvos teisei aiškinti bei taikyti, prasidėjęs minėtame 2006 m. gruodžio 21 d. nutarime, kol kas išlieka nepakitęs¹³⁶.

tymo „Dėl Lietuvos valstybės“, kuris yra Konstitucijos sudedamoji dalis, 2 straipsnyje nustatyta tvarka būtų keičiamas šio įstatymo 1 straipsnis.“ (*Teisės aktų registras*, 2014, nr. 2014-10117), Konstitucinio Teismo 2016 m. balandžio 27 d. nutarime. *Teisės aktų registras*, 2016, nr. 2016-10540 ir Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarime. *Teisės aktų registras*, 2016, nr. 2016-17705.

¹²⁷ Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 22 d. išvada. *Teisės aktų registras*, 2018, nr. 60.

¹²⁸ Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 22 d. išvada. *Teisės aktų registras*, 2018, nr. 60.

¹²⁹ Konstitucinio Teismo 2011 m. gruodžio 22 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 160-7591.

¹³⁰ Pvz., ES valstybių narių aukščiausių teisminių institucijų sprendimų apžvalga nacionalinio savitumo kategorijoje galima rasti Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 14 d. sprendime 2 BvR 2728/13 [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <http://www.bverfg.de/e/rs20140114_2bvr272813en.html>, taip pat Vengrijos Konstitucinio Teismo 2016 m. lapkričio 30 d. sprendimas byloje 22/2016 [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <http://hunconcourt.hu/uploads/sites/3/2017/11/en_22_2016.pdf>, taip pat žr., pvz., CLOOTS, E. National Identity, Constitutional Identity, and Sovereignty in the EU. *Netherlands Journal of Legal Philosophy*, 2016, Vol. 45(2), p. 82–83.

¹³¹ KŪRIS, E. Europos Sąjungos teisė Lietuvos Respublikos <...>, p. 680–681.

¹³² JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika* <...>, p. 149.

¹³³ Žr. 32 nuorodą.

¹³⁴ KŪRIS, E. Ekstranacionaliniai veiksniai Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui aiškinant Konstituciją. *Teisė*, 2004, t. 50, p. 85–86.

¹³⁵ Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 141-5430.

¹³⁶ Žr. Konstitucinio Teismo 2015 m. balandžio 3 d. nutarimą ir jame pateiktas nuorodas į konstitucinės jurisprudencijos bylas. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 2015-05147.

Minėtas naratyvas, suprantama, nekvestionuojant konstitucinės doktrinos, autoriaus nuomone, negali išlikti nepakitęs toje konstitucinės justicijos byloje, kurioje yra kreipiamasi prejudicinio sprendimo. Konstitucinis Teismas 2008 m. gruodžio 4 d. nutarime pažymi, kad Teisingumo Teismo jurisprudencija, „kaip teisės aiškinimo šaltinis, yra svarbi ir Lietuvos teisės aiškinimui bei taikymui (Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d., 2007 m. gegužės 15 d. nutarimai)“. Tokia pozicija diskutuotina.

Pirma, pavyzdžiui, V. Vadapalo nuomone, Konstitucinis Teismas turi vadovautis Teisingumo Teismo prejudiciniu sprendimu¹³⁷. Paminėtina, kad ir pats Konstitucinis Teismas savo parengtame pranešime teigia, jog Konstitucinis Teismas, sprenddamas bylą, įvertino priimtą Teisingumo Teismo sprendimą, jį išanalizavo, atsižvelgė į jį ir juo *vadovaudamasis* išsprendė konstitucinės justicijos bylą¹³⁸. Vis dėlto svarstyti, ar sampratos „aiškinimo šaltinis“ ir „vadovavimasis“ laikytinos lygiavertėmis. Autoriaus nuomone, gautas prejudicinis sprendimas lemia kitokią Teisingumo Teismo jurisprudencijos reikšmę toje konstitucinės justicijos byloje. Konstitucinio Teismo teisėjas E. Šileikis atskirojoje nuomonėje atkreipė dėmesį, kad Konstitucinis Teismas turi būti suprantamas kaip nacionalinis teismas, kurį *saisto* Teisingumo Teismo prejudicinis sprendimas¹³⁹.

Antra, dar 2006 m. I. Jarukaitis yra išsakęs savo mokslinę poziciją, kad jis ES teisę laiko konstitucinės teisės šaltiniu, akcentuodamas, jog konstitucinį ES teisės statusą tiesiogiai atspindi Konstitucija¹⁴⁰. Šis motyvas moksliniame diskurse sugrįžo tik po gero laiko tarpo, 2014 m. D. Žalimui pareiškus, jog ES teisė gali būti ir Konstitucijos aiškinimo šaltinis, o Konstituciniam Teismui kyla pareiga Konstitucijos nuostatas aiškinti atsižvelgiant į europinį kontekstą¹⁴¹. Tikėtina, kad Konstitucinio Teismo 2017 m. sprendime, autoriaus nuomone, matome galimą konstitucinės doktrinos posūkio galimybę¹⁴².

Trečia, E. Prapiestytė atkreipia dėmesį, kad Teisingumo Teismo priimtas prejudicinis sprendimas privalomas visoje ES ir galioja atgal¹⁴³. Galima svarstyti, kiek Teisingumo Teismo sprendimai gali veikti Konstitucinio Teismo jurisprudenciją. Manytina, kad tais atvejais, kai ES teisės įtaka nėra intensyvi, Teisingumo Teismo sprendimai neturės jokios (reikšmingos) įtakos, tačiau esant intensyviai įtakai galimas kur kas reikšmingesnis tokių Teisingumo Teismo sprendimų poveikis. Kyla klausimas, kiek reikšmingesnis – ar tiek, kad galimas konstitucinės doktrinos reinterpretavimas? Į šį klausimą atsakymo konstitucinėje jurisprudencijoje kol kas nėra. Konstitucinis Teismas 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarime¹⁴⁴ pasisakė, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas pats savaime negali būti konstituciniu pagrindu reinterpretuoti (koreguoti) oficialiąją konstitucinę doktriną (jos nuostatas), tiesa, padarydamas išlygą, – jeigu tokia reinterpretacija iš esmės pakeistų visuminį konstitucinį teisinį reguliavimą. Autoriaus nuomone, bent tais atvejais, kai nekiltų grėsmė visuminiam konstituciniam teisiniui reguliavimui, tokia reinterpretacija būtų galima¹⁴⁵. Reinterpretacija taip pat turėtų būti galima tais atvejais, kai konstitucinė doktrina yra suformuota dar iki konstitucinio akto „Dėl Lietuvos

¹³⁷ VADAPALAS, V. Lietuvos Respublikos konstitucinė teisė, tarptautinė teisė <...>, p. 284.

¹³⁸ Europos Konstitucinių Teismų konferencijos XVI kongresui parengtas nacionalinis pranešimas, p. 18 [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.confueconstco.org/reports/rep-xvi/LB-Lituanie-MS.pdf>>.

¹³⁹ Konstitucinio Teismo teisėjo E. Šileikio atskiroji nuomonė dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. nutarimo, p. 15–16 [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2015/02/2008-12-04_n_atk_nuomone.pdf>.

¹⁴⁰ JARUKAITIS, I. Europos Sąjungos teisės inkorporavimo ir taikymo <...>, p. 46.

¹⁴¹ ŽALIMAS, D. Tarptautinės ir Europos Sąjungos <...>, p. 312–313.

¹⁴² Pvz.: „Europos Sąjungos teisė yra Lietuvos Respublikos teisės, *inter alia*, Konstitucijos, aiškinimo šaltinis“.

¹⁴³ PRAPIESTYTĖ, D. Prejudicinio sprendimo priėmimo Europos <...>, p. 269.

¹⁴⁴ Konstitucinio Teismo 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 105-5330.

¹⁴⁵ Tokia pozicija yra grindžiama, pvz., Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimu. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 127-4849, 2007 m. spalio 24 d. nutarimu. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 111-4549.

Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ priėmimo¹⁴⁶. Darytina išvada, kad atskirose bylose, kuriose ES teisės įtaka yra tokia svarbi, jog Konstitucinis Teismas kreipiasi prejudicinio sprendimo arba ES teisė iš esmės lemia Konstitucijos interpretavimo kryptį, vis dėlto Teisingumo Teismo jurisprudencija gali tapti ir pačios Konstitucijos aiškinimo šaltiniu. Atitinkamai, atsižvelgiant į visateisį Lietuvos dalyvavimo ES imperatyvą, galimos aplinkybės, kurioms esant Konstituciniam Teismui gali iškilti ir konstitucinės doktrinos reinterpretacijos poreikis¹⁴⁷.

Ketvirta, aptartina galimybė, kai nacionalinis ordinarinis teismas kreipiasi prejudicinio sprendimo į Teisingumo Teismą ir, gavęs Teisingumo Teismo išaiškinimą, be kita ko, suabejoja ir nacionalinio reglamentavimo konstitucingumu. Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 67 straipsnį ordinarinis teismas, gavęs prejudicinį sprendimą, galėtų taikyti ES teisės viršenybės principą prieš nacionalinės teisės nuostatas konkrečioje byloje, tačiau neatmestina ir galimybė vėl stabdyti bylos nagrinėjimą ir kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl teisės akto atitikties Konstitucijai vertinimo¹⁴⁸. Štai tokiu atveju Konstitucinis Teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, gali būti tiesiogiai saistomas Teisingumo Teismo prejudicinio sprendimo, priimto net ne paties Konstitucinio Teismo prašymu. Ši ordinarinių teismų ir Konstitucinio Teismo santykio situacija įdomi ir kitu aspektu. Atkreiptinas dėmesys, kad, jeigu ordinarinis teismas, matydamas reikšmingą teisinio reglamentavimo ydingumą, kreipiasi į Konstitucinį Teismą dėl bendrojo (*erga omnes*) sprendimo, jis iš esmės „pasmerkia“ konkrečios bylos šalis reikšmingai proceso trukmei. Kita vertus, jeigu ordinarinis teismas konkrečioje byloje pritaiko ES teisės kolizijos taisyklę ir nesikreipia į Konstitucinį Teismą, telieka vienkartinis teisės taikymo atveju. Todėl diskutuotina, ar teisinis reglamentavimas, leidžiantis ordinariniam teismui kreiptis į Konstitucinį Teismą net ir iš esmės išsprendus konkrečią bylą¹⁴⁹, po gauto prejudicinio sprendimo nesukurtų efektyvesnių asmens teisių apsaugos standartų.

Išvados

1. Lietuvoje mokslinis diskursas dėl prejudicinio sprendimo instrumento konstitucinėje jurisprudencijoje, ypač suaktyvėjęs 2004 m., tebetrunka. Visą šį diskursą galima suskirstyti į keletą santykiinių etapų: teisės kreiptis prejudicinio sprendimo vertinimo etapas, pareigos kreiptis prejudicinio sprendimo vertinimo etapas ir pareigos kreiptis prejudicinio sprendimo įtvirtinimo etapas. Šiuos etapus žymi konstitucinės jurisprudencijos aplinkybės – Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 8 d. sprendimas, 2015 m. balandžio 3 d. nutarimas ir 2017 m. gruodžio 22 d. sprendimas.
2. Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 8 d. ir 2017 m. gruodžio 22 d. sprendimų analizė rodo istoriškai besikeičiantį Konstitucinio Teismo požiūrį į ES teisę, šių sprendimų analizė leidžia aptikti objektyvių ir subjektyvių panašumų, tačiau požiūrio evoliuciją labiau rodo skirtumai. Sprendimų panašumai yra nulemti objektyvių aplinkybių – kreipimosi vietos konstitucinės justicijos procese, kreipimosi teisinio pagrindo, kreipimosi iniciatyvos ir kreipimosi apimties. Tačiau yra ir nuo paties Konstitucinio Teismo priklausantių panašumų – nagrinėjami ES aktų tikslai, kreipimaisi į Teisingumo Teismą yra rezultatyvūs, tačiau Konstitucinis Teismas užtrunka apsisprenddamas dėl kreipimosi į Teisingumo Teismą. O skirtumai rodo požiūrio kaitą – keičiasi dialogo su Teisingumo Teismu tonas ir atitinkamai teisminių institucijų sąveikos apibūdinimas, tarpusavio pozicijų apibrėžtis ir

¹⁴⁶ Platesnei tokio požiūrio argumentacijai žr. ŠILEIKIS, E. „Konstitucijos 25-mečio fenomenas: subrandinimo veiksniai ir iššūkiai“. *Teisė*, 2018, t. 106, p. 21–22.

¹⁴⁷ Autoriaus vertinimu, kol kas tokiu galėtų būti laikytinas tik Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 3 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2010, nr. 16-758, plačiau – žr. 61 nuorodą.

¹⁴⁸ Taip pat žr. Civilinio proceso kodekso 3 straipsnį, Baudžiamojo proceso kodekso 234 ir 381 straipsnius, Administracinių bylų teisenos įstatymo 4 straipsnį.

¹⁴⁹ Taip pat įvertinant Konstitucinio Teismo baigiamųjų aktų *ex nunc* poveikį.

klausimų formuluotės. Tačiau svarbiausias skirtumas sietinas su ES teisės akto teisinio pagrindo patikrinimu, nors kol kas ir minimalia apimtimi.

3. Prejudicinio sprendimo instrumentas leidžia ne tik gauti autentišką ES teisės aiškinimą, bet ir Konstituciniam Teismui pirmiausia yra priemonė, leidžianti pasiekti ir (netiesioginę) ES teisės aktų teisėtumo patikrą (taip pirmiausia ginant pagrindines asmenų teises). Negana to, prejudicinis sprendimas yra pagrindas plėtoti pačią nacionalinio savitumo idėją. Jeigu ES teisės aktų išsiaiškinimo ir net patikros funkciją gali inicijuoti ir ordinariniai teismai, nacionalinio tapatumo identifikavimas ir teisminis dialogas dėl šios kategorijos vis dėlto vertintinas labiau kaip Konstitucinio Teismo prerogatyva.
4. Lietuvos Konstitucinio Teismo bylose, kuriose yra gauti Teisingumo Teismo prejudiciniai sprendimai, šie sprendimai yra ne tik šaltinis, aktualus Lietuvos teisei aiškinti, bet gali būti ir pačios Konstitucijos aiškinimo šaltinis. Todėl šie Teisingumo Teismo sprendimai savo apimtimi vis dėlto susaisto Konstitucinį Teismą.

Literatūra

Teisės aktai

1. 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014.
2. Europos Sąjungos sutartis (suvestinė redakcija). *ES oficialusis leidinys*, C 202, 2016-06-07.
3. Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija). *ES oficialusis leidinys*, C 202, 2016-06-07.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1993, nr. 6-120.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo Nr. I-67 28 ir 49 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 2015-09619.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo Nr. I-67 3, 13, 24, 28, 31, 32, 39, 40, 46, 48, 49, 53-1, 61, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 76, 84, 86, 88 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 67-1 ir 67-2 straipsniais įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2019, nr. 2019-12391.
7. Konstitucinio Teismo 2018 m. spalio 31 d. sprendimas Nr. 17B-1 „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo reglamento (2015 m. rugpjūčio 31 d. redakcija) pakeitimo ir papildymo“. *Teisės aktų registras*, 2018, nr. 17528.
8. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo, Administracinių bylų teisenos įstatymo, Civilinio proceso kodekso, Baudžiamojo proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 39-1765.
9. 1953 m. Austrijos Konstitucinio Teismo aktas [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/ErV/ERV_1953_85/ERV_1953_85.pdf>.
10. Teisingumo Teismo procedūros reglamentas. *ES oficialusis leidinys*, L 265, 29 09 2012.
11. 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/54/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 96/92/EB. *ES oficialusis leidinys*, L 176, 15 07 2003.
12. Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 107-3964.
13. 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1308/2013, kuriuo nustatomas bendras žemės ūkio produktų rinkų organizavimas ir panaikinami Tarybos reglamentai (EEB) Nr. 922/72, (EEB) Nr. 234/79, (EB) Nr. 1037/2001 ir (EB) Nr. 1234/2007. *ES oficialusis leidinys*, L 347, 20 12 2013.
14. Lietuvos Respublikos ūkio subjektų, perkančių–parduodančių žalią pieną ir prekiaujančių pieno gaminiais, nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 2015-11209.

Specialioji literatūra

15. ABRAMAVIČIUS, A. Europos Sąjungos teisės standartai Lietuvos Respublikos baudžiamojoje teisėje. Iš *Teisė besikeičiančioje Europoje. Liber Amicorum Pranas Kūris*. Vilnius: MRU, 2008.
16. ABRAMAVIČIUS, A. Pranešimo „Narys Europos Sąjungoje ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įgaliojimai“ tezės. *Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis „Konstitucinė jurisprudencija“*, 2006, nr. 2.
17. BALTŪSIS, I; BALTŪSIENĖ, J. ESTT ir konstitucinės kontrolės institucijų jurisdikcijos santykis. Iš *Konstitucionalizmas ir teisės politika Europos Sąjungoje*. Vilnius: MRU, 2013.
18. GRICIŪNAS, P. Europos Sąjungos teisės taikymo tipai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Teisė*, 2018, nr. 109, <<https://doi.org/10.15388/teise.2018.109.11986>>.

19. JARAŠIŪNAS, E. Kelios mintys apie Lietuvos dalyvavimo tarptautiniuose santykiuose konstitucinius pagrindus. Iš *Teisė besikeičiančioje Europoje. Liber Amicorum Pranas Kūris*. Vilnius: MRU, 2008.
20. JARAŠIŪNAS, E. Keletas nacionalinių teismų ir ESTT veiksmingo bendradarbiavimo užtikrinimo aspektų. *Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis „Konstitucinė jurisprudencija“*, 2013, nr. 4 (32).
21. JARAŠIŪNAS, E. Pagarba nacionaliniam tapatumui pagal Europos Sąjungos teisę: aiškinimo potencialas ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija. *Teisė*, 2014, t. 93, p. 24, <<https://doi.org/10.15388/teise.2014.93.5073>>.
22. JARAŠIŪNAS, E. Apie bylą *Melloni, Jeremy F. ir Gauweiler ir kt.* įnašą į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir konstitucinių teismų bendradarbiavimo plėtotę. *Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis „Konstitucinė jurisprudencija“*, 2016, nr. 2 (42).
23. JARUKAITIS, I. Adoption of the third Constitutional act and its impact on national Constitutional system. *Teisė*, 2006, t. 60.
24. JARUKAITIS, I. Europos Sąjungos teisės inkorporavimo ir taikymo Lietuvos Respublikoje konstituciniai pagrindai. *Justitia*, 2006, nr. 4 (62).
25. JARUKAITIS, I. Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės sistemų sąveika: ES konstitucinės sutarties ir Lisabonos sutarties virai. *Justitia*, 2008, nr. 4 (70).
26. JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narystės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011.
27. JARUKAITIS, I. Europos žmogaus teisių konvencija ir Europos Sąjungos teisė: požiūrių konvergencija Baltijos valstybių teismų praktikoje. Iš *Žmogus, teisinė valstybė ir administracinė justicija*: mokslo studija, skirta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo dešimtmečiui. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2012.
28. JARUKAITIS, I. Europos Sąjungos ekonominė konstitucija kaip papildoma Lietuvos Respublikos Konstitucijos dimensija: tyrimų kontūrai. *Teisės problemos*, 2014, nr. 2 (84).
29. JARUKAITIS, I. Pagarba valstybių narių nacionaliniam tapatumui kaip bendrasis Europos Sąjungos principas. Iš *Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisei sistemai*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2014.
30. KŪRIS, E. The Constitutional Court of Lithuania and Lithuania's Membership in the European Union [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.us-rs.si/media/zbornik.pdf>>.
31. KŪRIS, E. Ekstranacionaliniai veiksniai Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui aiškinant Konstituciją. *Teisė*, 2004, t. 50.
32. KŪRIS, E. Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Europos teisės iššūkiai. *Justitia*, 2004, nr. 6 (54).
33. KŪRIS, E. Europos Sąjungos teisė Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje: sambūvio algoritmo paieškos. Iš *Teisė besikeičiančioje Europoje. Liber Amicorum Pranas Kūris*. Vilnius: MRU, 2008.
34. KŪRIS, P. Prejudicinio sprendimo procedūra Europos Bendrijų Teisingumo Teisme. *Jurisprudencija*, 2006, nr. 6 (84).
35. KYBARTIENĖ, E. Konstituciniai teismai Europos Sąjungos teisinėje erdvėje. *Jurisprudencija*, 2007, nr. 7 (97).
36. KYBARTIENĖ, E. *Subjektai, turintys teisę kreiptis prejudicinio sprendimo pagal Europos Sąjungos teisę*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: MRU, 2015.
37. NORKUS, R; PRAPIESTYTĖ, D; VALANČIUS, V. *Procesas Europos Bendrijų Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
38. NORMANTAS, A. Europos Teisingumo Teismo ir konstitucinių teismų kompetencijos santykis. Iš *Konstitucinių teismų vaidmuo Europos Sąjungos narystės kontekste*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2004.
39. PRAPIESTYTĖ, D. *Prejudicinio sprendimo priėmimo Europos Sąjungos Teisingumo Teisme proceso aiškumas kaip vienodo Europos Sąjungos teisės aiškinimo ir taikymo garantija*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012.
40. PŪRAITĖ-ANDRIKIENĖ, D. *Konstitucinės justicijos procesas Lietuvoje: optimalaus modelio paieška*. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017.
41. STAČIOKAS, S. Tarptautinės teisės ir konstitucijos sąveika. Iš *Konstitucinis Teismas ir konstitucingumo garantijos Lietuvoje*. Konferencijų medžiaga. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 1995.
42. ŠILEIKIS, E. Konstitucinis Teismas ir valstybės atsakomybė už Europos Sąjungos teisės pažeidimą. *Justitia*, 2010, nr. 1 (73).
43. ŠILEIKIS, E. Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje įtaka Lietuvos Konstitucijos aiškinimui. Iš *Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisei sistemai*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2014.
44. ŠILEIKIS, E. Konstitucijos 25-mečio fenomenas: subrandinimo veiksniai ir iššūkiai. *Teisė*, 2018, t. 106, <<https://doi.org/10.15388/teise.2018.106.11650>>.

45. TAMAVIČIŪTĖ, V. *Prejudicinis sprendimas dėl Europos Sąjungos teisės akto galiojimo*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: MRU, 2012.
46. VADAPALAS, V. Lietuvos Respublikos konstitucinė teisė, tarptautinė teisė ir Europos Sąjungos teisė. Iš BIRMONTIENĖ, T., et al. *Lietuvos Konstitucinė Teisė*. Vilnius: MRU, 2012.
47. VALUTYTĖ, R. *Valstybės atsakomybė dėl nacionalinių galutinės instancijos teismų sprendimų*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: MRU, 2010.
48. VALUTYTĖ, R. Legal Consequences for the Infringement of the Obligation to Make a Reference for a Preliminary Ruling under Constitutional Law. *Jurisprudencija*, 2012, nr. 19 (3).
49. VĖGĖLĖ, I. Nacionalinių teismų teisė ir pareiga kreiptis į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą. *Jurisprudencija*, 2007, nr. 7 (97).
50. ŽALIMAS, D. Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės vaidmuo plėtojant oficialiąją konstitucinę doktriną. Iš *Šiuolaikinės konstitucinės justicijos tendencijos: nacionalinės ir tarptautinės teisės santykis*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2014.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija

51. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. balandžio 20 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 34-847.
52. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 1999, nr. 90-2662.
53. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 19-828.
54. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 36-1292.
55. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 65-2400.
56. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 102-3957.
57. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimas. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 127-4849.
58. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 111-4549.
59. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2009, nr. 106-4434.
60. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 5 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 52-2025.
61. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 8 d. sprendimas [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2015/02/2007-05-08_s.pdf>.
62. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2008, nr. 140-5569.
63. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2009, nr. 106-4434.
64. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2009, nr. 115-4888.
65. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 3 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2010, nr. 16-758.
66. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. lapkričio 29 d. nutarimas. *Valstybės žinios* 2010, nr. 141-7217.
67. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. gruodžio 22 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 160-7591.
68. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. kovo 29 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 40-1973.
69. Konstitucinio Teismo 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 105-5330.
70. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 19 d. sprendimas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 152-7779.
71. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimas. *Teisės aktų registras*, 2014, nr. 2014-00478.
72. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarimas. *Teisės aktų registras*, 2014, nr. 2014-10117.
73. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. balandžio 3 d. nutarimas. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 2015-05147.
74. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. balandžio 27 d. nutarimas. *Teisės aktų registras*, 2016, nr. 2016-10540.
75. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimas. *Teisės aktų registras*, 2016, nr. 2016-17705.
76. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 20 d. sprendimas Nr. KT21-S11/2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2017/12/2017-12-20_kt21-s11.pdf>.
77. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 22 d. išvada. *Teisės aktų registras*, 2018, nr. 60.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija

78. Teisingumo Teismo 1978 m. kovo 9 d. sprendimas byloje C-106/77 *Amministrazione delle Finanze dello Stato* prieš *Simmenthal SpA*, 22 punktas [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <https://curia.europa.eu/arrets/TRA-DOC-LT-ARRET-C-0106-1977-200406992-05_03.html>.
79. Teisingumo Teismo 1982 m. spalio 6 d. sprendimas byloje C-283/81 *Srl Cilfit*, likviduojama bendrovė, ir kitos bendrovės prieš Sveikatos ministeriją [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <https://curia.europa.eu/arrets/TRA-DOC-LT-ARRET-C-0283-1981-200406999-05_01.html>.
80. Teisingumo Teismo 1987 m. spalio 22 d. sprendimas byloje C-314/85 *Foto-Frost* prieš *Hauptzollamt Lübeck-Ost*. *Teisingumo Teismo praktikos rinkinys*, 1987, 04199.
81. Teisingumo Teismo 2004 m. spalio 14 d. sprendimas byloje C-36/02 *Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH* prieš *Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn*. *ES oficialusis leidinys*, C 109, 04 05 2002.
82. Teisingumo Teismo 2005 m. gegužės 31 d. sprendimas byloje C-53/03 *Synetairismos Farmakopoion Aitolias & Akarnanias (Syfaii)* ir kt. prieš *GlaxoSmithKline plc* ir *GlaxoSmithKline AEVE*. *Teisingumo Teismo praktikos rinkinys*, 2005, I-04609.
83. Teisingumo Teismo 2006 m. sausio 10 d. sprendimas byloje C-344/04 *The Queen*, prieš *International Air Transport Association*, *European Low Fares Airline Association*, ir *Department for Transport*. *Teisingumo Teismo praktikos rinkinys*, 2006, I-00403.
84. 2008 m. spalio 9 d. sprendimas byloje C-239/07 *Julius Sabatauskas* ir kt. *ES oficialusis leidinys*, C 170, 21 07 2007.
85. Generalinės advokatės J. Kokott 2008 m. birželio 12 d. išvada byloje C-239/07. *Teisingumo Teismo praktikos rinkinys*, 2008 I-07523.
86. Teisingumo Teismo 2010 m. birželio 22 d. sprendimas sujungtose bylose *Aziz Melki* (C-188/10) ir *Sélim Abdeli* (C-189/10). *Skaitmeninis rinkinys*, ECLI:EU:C:2010:363.
87. Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 12 d. sprendimas byloje C-391/09 *Malgožata Rumevič-Vardyn* ir *Łukasz Paweł Wardyn* prieš *Vilniaus miesto savivaldybės administracija* ir kt. *Teisingumo Teismo praktikos rinkinys*, 2011, I-03787.
88. Generalinio advokato N. Jaaskinen 2010 m. gruodžio 16 d. išvada byloje C-391/09. *Teisingumo Teismo praktikos rinkinys*, 2011, I-03787.
89. Teisingumo Teismo 2014 m. balandžio 8 d. sprendimas sujungtose bylose C-293/12 ir C-594/12 *Digital Rights Ireland Ltd* prieš *Minister for Communications, Marine and Natural Resources* ir kt. ir *Kärntner Landesregierung* ir kt. *Skaitmeninis rinkinys*, ECLI:EU:C:2014:238.
90. Teisingumo teismo 2015 m. birželio 16 d. sprendimo byloje C-62/14 *Peter Gauweiler* ir kt. prieš *Deutscher Bundestag* 11 punktą. *ES oficialusis leidinys*, C 129, 28 04 2014.
91. Teisingumo Teismo 2015 m. rugsėjo 9 d. sprendimas byloje C-160/14 *João Filipe Ferreira da Silva e Brito* ir kt. *Skaitmeninis rinkinys*, ECLI:EU:C:2015:565.
92. Teisingumo Teismo 2017 m. spalio 26 d. sprendimas byloje C-39/16 *Argenta Spaarbank*, *Skaitmeninis rinkinys*, ECLI:EU:C:2017:813.
93. Teisingumo Teismo 2017 m. gruodžio 5 d. sprendimas byloje C-42/17 *baudžiamoji byla prieš M.A.S.* ir *M.B.* *ES oficialusis leidinys*, C 195, 19 06 2017.
94. Generalinio advokato Michal Bobek 2019 m. kovo 7 d. išvada byloje C-2/18. *Skaitmeninis rinkinys*, ECLI:EU:C:2019:180.

Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija

95. Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. balandžio 8 d. sprendimas byloje *Dhabhi* prieš *Italiją* (Peticijos Nr. 17120/09) [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <<http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-142504>>.

Kitų valstybių konstitucinė jurisprudencija

96. Vokietijos Federalinio Konstitucinio teismo 2010 m. kovo 2 d. sprendimas byloje 1 BvR 256/08 [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <http://www.bverfg.de/e/rs20100302_1bvr025608en.html>.
97. Čekijos Konstitucinio teismo 2011 m. kovo 22 d. sprendimas byloje Pl. ÚS 24/10 [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/Decisions/pdf/PI_US_24-11.pdf>.
98. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 14 d. sprendimas 2 BvR 2728/13 [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <http://www.bverfg.de/e/rs20140114_2bvr272813en.html>.

99. Austrijos Konstitucinio teismo 2014 m. birželio 27 d. sprendimas byloje G 47/2012 [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <https://www.vfgh.gv.at/downloads/VfGH_G_47-2012_ua_Erk_VRDspeicherung_EN.pdf>.
100. Italijos Konstitucinio teismo 2016 m. lapkričio 26 d. sprendimas [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <https://www.cortecostituzionale.it/documenti/download/doc/recent_judgments/O_24_2017.pdf>.
101. Vengrijos Konstitucinio teismo 2016 m. lapkričio 30 d. sprendimas byloje 22/2016 [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <http://hunconcourt.hu/uploads/sites/3/2017/11/en_22_2016.pdf>.

Kiti šaltiniai

102. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nacionalinis pranešimas XVI Europos konstitucinių teismų konferencijos kongrese, p. 24 [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.confconstco.org/reports/rep-xvi/LB-Lituanie-MS.pdf>>.
103. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjo E. Šileikio atskiroji nuomonė dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. nutarimo [interaktyvus. Žiūrėta 2019-09-27]. Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2015/02/2008-12-04_n_atsk_nuomone.pdf>.

A Preliminary Ruling Instrument in the Constitutional Jurisprudence of Lithuania

Paulius Griciūnas

(Vilnius University)

S u m m a r y

The Lithuanian Constitutional Court (*Konstitucinis Teismas*, hereinafter – the Constitutional Court) made its first reference for a preliminary ruling to the European Court of Justice (hereinafter – ECJ) in May 2007. After ten years, in December 2017, the Constitutional Court made its second reference. Since there is no dedicated research on preliminary rulings in the Constitutional Court's practice, this article exclusively analyzes the preliminary reference instrument in Lithuanian constitutional jurisprudence and the opinions in various academic works.

The scientific discourse, as well as the practice of the Constitutional Court, could be divided into three periods: the assessment of the right to refer, the assessment of the obligation to refer, and, finally, the establishment of the obligation to refer. These periods are marked by the abovementioned Constitutional Court references and by the decision of the Constitutional Court of April 2015.

The discussions whether the Constitutional Court could refer for a preliminary ruling signified the first period. After the first reference, the discussions were concerned with whether the Constitutional Court could be regarded as bound by the obligation to refer. The official indirect positive answer was given by the Constitutional Court in its decision of April 3, 2015. Finally, in the second reference, the duty to refer for the preliminary ruling seems to be established directly. Moreover, it proves that the first reference was not an accidental act of the Constitutional Court.

The research continues on the similarities and differences of these two references. There is a group of procedural similarities: i) the references are procedural decisions, adopted in procedural sittings, not in judicial hearings; ii) at the time of the adoption of these decisions, there were no legal provisions regarding the referral to the ECJ in the Law on Constitutional Court; iii) the questions concerning EU law were raised by the Constitutional Court itself and not by the parties; iv) both references are made regarding: a) interpretation; b) interpretation of acts. Moreover, there are also subjective similarities, which depend on the examination of the case: i) the Constitutional Court analyzes not only the particular provisions of EU legal acts but also the objectives of legislation; ii) both references to the ECJ were successful; iii) the lengthy decision-making process to refer to the ECJ.

The differences are more substantial and could be seen in the second reference, which: i) provides no arguments why the Constitutional Court should be regarded as a court; ii) the linguistic differences in argumentation regarding the purpose to receive the ruling could be considered as more EU law-tuned; iii) show obligation of the Constitutional Court to refer, rather than an obligation of the ECJ to give a preliminary ruling; iv) the Constitutional Court does not cite its jurisprudence regarding the supremacy of the Constitution over EU law; v) more questions asked, but that depends on the case; vi) finally, the Constitutional Court checks (albeit to a minimum extent) the legal basis of the EU legal act. The last feature shows the potential of the Constitutional Court to raise questions regarding the validity of an EU act.

This overview is followed by an analysis of the potential of the instrument of preliminary reference in constitutional jurisprudence. The article concentrates on some elements only, namely the possibility by the Constitutional Court to question indirectly the validity of EU acts as a tool to safeguard individual rights. Second, the attention is given to the national identity clause which is not present in a constitutional jurisprudence yet. Third, the research is continued by an analysis of the impact of ECJ decisions adopted due to a reference by the Constitutional Court.

Other related topics, which have never been raised in constitutional jurisprudence, such as a the mandatory opinion of the Constitutional Court ratifying EU Treaties or an *ultra vires* review, or any possible legislative amendments, were left outside of this analysis.

Prejudicinio sprendimo instrumentas Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje

Paulius Gričiūnas

(Vilniaus universitetas)

S a n t r a u k a

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – Konstitucinis Teismas) pirmą kartą prejudicinio sprendimo į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą (toliau – Teisingumo Teismas) kreipėsi 2007 m. gegužę. Po dešimties metų, 2017 m. gruodį, Konstitucinis Teismas prejudicinio sprendimo kreipėsi antrą kartą. Atsižvelgiant į tai, kad Konstitucinio Teismo sprendimai kreiptis prejudicinio sprendimo nėra atskirai nagrinėjami nacionaliniuose mokslo darbuose, šis straipsnis skiriamas prejudicinio sprendimo išimtinai konstitucinėje jurisprudencijoje analizei.

Nacionalinis mokslo diskursas ir Konstitucinio Teismo praktika gali būti skirstoma į tris reikšmingus laikotarpius: teisės kreiptis prejudicinio sprendimo vertinimo, pareigos kreiptis prejudicinio sprendimo vertinimo ir pareigos kreiptis prejudicinio sprendimo įtvirtinimo. Šiuos etapus atskiria objektyvios konstitucinės jurisprudencijos aplinkybės – 2007 ir 2017 metų Konstitucinio Teismo sprendimai bei 2015 m. balandžio 3 d. Konstitucinio Teismo nutarimas dėl SGD terminalo. Šiems etapams būdingos konstitucinės jurisprudencijos aplinkybės turi reikšmingą įtaką ir moksliniam diskursui.

Tyrimas tęsiamas analizuojant dviejų Konstitucinio Teismo sprendimų panašumus. Panašumai yra objektyvūs ir subjektyvūs. Objektyvūs panašumai nepriklauso nuo paties Konstitucinio Teismo: i) sprendimai yra procesiniai sprendimai, priimti tvarkomuosiuose posėdžiuose; ii) priimant sprendimus Konstitucinio Teismo įstatyme nebuvo įstatyminių nuostatų dėl sprendimo kreiptis prejudicinio sprendimo; iii) klausimas dėl ES teisės kilo pačiam Konstituciniam Teismui, ne bylos šalims; iv) abu kreipimaisi prejudicinio sprendimo yra dėl: a) aiškinimo; b) aktų aiškinimo. Konstitucinio Teismo veikla lemia subjektyvius panašumus: i) nagrinėjamos ne tik konkrečias ES teisės aktų nuostatos, bet ir ES teisės aktų priėmimo tikslai; ii) abu kreipimaisi į Teisingumo Teismą buvo priimti; iii) Konstituciniam Teismui reikia laiko apsispręsti dėl kreipimosi į Teisingumo Teismą.

Skirtumų yra didesnių ir jie pastebimi antrajame Konstitucinio Teismo sprendime, kuriame: i) neanalizuojama, kodėl Konstitucinis Teismas turėtų būti laikomas teismu; ii) lingvistiniai formuluočių skirtumai dėl prejudicinio sprendimo tikslo yra artimesni ES teisės formuluočiams; iii) rodo labiau Konstitucinio Teismo pareigą kreiptis negu Teisingumo Teismo pareigą pateikti prejudicinį sprendimą; iv) Konstitucinis Teismas nebecituoja savo jurisprudencijos dėl Konstitucijos viršenybės ES teisės atžvilgiu; v) Teisingumo Teismui yra formuluojami keletas klausimų (tai vienintelis objektyvus, nulemtas bylos aplinkybių skirtumas); vi) lankstesnės ir subtilesnės formuluočės bei, kas visų svarbiausia, vii) Konstitucinis Teismas nors ir minimaliai, tačiau įsitikina ES teisės akto teisinio pagrindo buvimu. Pastarasis skirtumas rodo Konstitucinio Teismo potencialą kelti klausimus dėl ES akto teisėtumo.

Tyrimas tęsiamas nagrinėjant prejudicinio sprendimo potencialą konstitucinėje jurisprudencijoje. Jame apsiribojama tik keleto elementų analize. Pirma, tiriama netiesioginės ES teisės aktų teisėtumo patikra ir, antra, aptariama nacionalinio tapatumo sąlyga, kuri konstitucinėje jurisprudencijoje dar nėra suformuluota. Galiausiai tiriama Teisingumo Teismo priimto prejudicinio sprendimo įtaka.

Kita susijusi tematika, tokia kaip privalomas ES steigiamųjų sutarčių (projektų) vertinimas dėl atitikties Konstitucijai, *ultra vires* doktrina arba teisėkūriniai ES steigiamųjų sutarčių pokyčiai nėra nagrinėjami.